

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

**Τίτλος εργασίας: «Η υψηλή στρατηγική Αθήνας και
Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο:
Διπλωματία και Συμμαχίες»**

ΛΙΤΣΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2024

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

**Τίτλος εργασίας: «Η υψηλή στρατηγική Αθήνας και
Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο:
Διπλωματία και Συμμαχίες»**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις
Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια του
Πανεπιστημίου Νεάπολις**

ΛΙΤΣΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2024

Πνευματικά Δικαιώματα

Copyright © Σωτηρία Λίτσιου, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Σωτηρία Λίτσιου

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: «Η υψηλή στρατηγική Αθήνας και Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο: Διπλωματία και Συμμαχίες» .

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις...08/02/2024 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή: Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Δρ. Σπυρίδων Πλακούδας

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Γαβριήλ Ελένη

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ελευθεριάδου Μαρίνα

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Λίτσιου Σωτηρία, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο « Η υψηλή στρατηγική Αθήνας και Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο: Διπλωματία και Συμμαχίες», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα

Σωτηρία Λίτσιου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες

Περίληψη

Abstract

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	2
3. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	12
4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	13
5. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΡΕΑΛΙΣΜΟ.....	17
5.1 ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ.....	17
5.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ.....	19
6. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ.....	21
6.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ.....	21
6.2 ΕΝΝΟΙΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	24
7. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ.....	27
7.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ.....	27
7.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ.....	29
8. Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ.....	31
8.1 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΗΚΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ.....	31
8.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ.....	35
9. Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ.....	37
9.1 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΗΚΩΝ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ.....	37
9.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΧΕΡΣΑΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ.....	39
10. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟ ΠΟΛΕΜΟ.....	41
11. ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	45
11.1 ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΤΙΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ Η ΔΗΛΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ.....	45
11.2 ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ.....	47
11.3 ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	48
11.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΑΣ.....	50
12. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ.....	51
12.1 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ...51	
12.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	53
12.3 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	54
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	58

Ευχαριστίες (Acknowledgements)

Για την εκπόνηση αυτής της διατριβής, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, τον επιβλέποντα καθηγητή μου Δρ. Σπύρο Πλακούδα, για την πολύτιμη καθοδήγηση και ηθική υποστήριξή του.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή επικεντρώνεται στην ανάλυση της υψηλής στρατηγικής που ακολούθησαν οι πόλεις της Αθήνας και της Σπάρτης κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου. Ο πόλεμος αυτός που κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις στρατιωτικές, πολιτικές και διπλωματικές προκλήσεις της εποχής, επέδρασε καταλυτικά στην αναδιαμόρφωση του αρχαίου ελληνικού κόσμου, καθώς οι πόλεις που τον διεξήγαγαν αποτελούσαν τους επικεφαλείς των δύο μεγαλύτερων συμμαχικών συνασπισμών της αρχαίας Ελλάδος, δηλαδή της Δηλιακής και της Πελοποννησιακής Συμμαχίας. Ο βασικός στόχος της διατριβής είναι να αναδείξει τους τρόπους με τους οποίους οι δύο πόλεις χρησιμοποίησαν την διπλωματία και διαμόρφωσαν συμμαχίες προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις πολιτικές και στρατηγικές προκλήσεις του πολέμου. Προσεγγίζοντας το θέμα με πολυδιάστατη οπτική, η διατριβή αποσκοπεί στην απόκτηση συνολικής κατανόησης της πολυπλοκότητας της στρατηγικής σκέψης και των πρακτικών διαπραγματεύσεων των δύο πόλεων. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζονται λεπτομερώς οι στρατηγικές που υιοθέτησαν οι δύο πόλεις για την αντιμετώπιση του αντιπάλου τους, τα μέσα υλοποίησης των στρατηγικών αυτών, οι παράγοντες ισχύος της κάθε πόλης, καθώς και οι διπλωματικές προσπάθειες και οι συμμαχίες που διαμόρφωσαν, εστιάζοντας στις στρατηγικές επιλογές και τα πολιτικά κίνητρα που καθοδήγησαν τις αποφάσεις τους. Διερευνάται επίσης ο τρόπος με τον οποίο οι δύο πόλεις διαχειρίστηκαν τις διπλωματικές τους προσπάθειες και ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι συμμαχίες στην εξέλιξη του πολέμου. Τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν τις διαφορετικές προσεγγίσεις των δύο αντιπάλων ως προς τις στρατηγικές που ακολούθησαν και προσφέρουν σημαντική κατανόηση για τον τρόπο με τον οποίο η διπλωματία και οι συμμαχίες συνέβαλαν στην υλοποίηση των υψηλών στρατηγικών των εμπολέμων επηρεάζοντας την εξέλιξη του πολέμου και τη συνολική ιστορία της περιόδου.

Λέξεις κλειδιά: υψηλή στρατηγική, διπλωματία, συμμαχίες, Πελοποννησιακός Πόλεμος, Δηλιακή Συμμαχία, Πελοποννησιακή Συμμαχία

Abstract

This master's thesis focuses on the analysis of the high strategy followed by the cities of Athens and Sparta during the Peloponnesian War. This war, which was called to face military, political and diplomatic challenges of the time, had a catalytic effect on the reshaping of ancient Greek world, as the cities that conducted it were the leaders of the two largest allied coalitions of ancient Greece, namely the Delian and the Peloponnesian Alliance. The main aim of the thesis is to highlight the ways in which the two cities used diplomacy and formed alliances in order to face the political and strategic challenges of the war. Approaching the subject with a multidimensional perspective, the thesis aims to gain a comprehensive understanding of the complexity of the strategic thinking and practical negotiations of the two cities. In this context, the strategies adopted by the two cities to deal with their rival, the means of implementing these strategies, the power factors of each city, as well as the diplomatic efforts and alliances they formed, are examined in detail, focusing on the strategic choices and the political motivations that guided their decisions. It also explores how the two cities managed their diplomatic efforts and the role alliances played in the course of war. The research findings highlight the two adversaries' different approaches to the strategies they pursued and offer important understanding of how diplomacy and alliances contributed to the realization of the belligerents' grand strategies, influencing the course of the war and the overall history of the war period.

Key words: grand strategy, diplomacy, alliances, Peloponnesian War, Delian Alliance, Peloponnesian Alliance

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος (431- 404 π.Χ) ήταν ένας μακροχρόνιος πόλεμος που διεξήχθη μεταξύ των δύο ισχυρότερων πόλεων της αρχαίας Ελλάδας, της Αθήνας και της Σπάρτης, και των συμμάχων τους, καθώς η Αθήνα ηγούνταν της Δηλιακής Συμμαχίας και η Σπάρτη της Πελοποννησιακής Συμμαχίας. Κατά την διάρκεια του πολέμου αυτού η Ελλάδα μετατράπηκε σε θέατρο έντονων στρατηγικών αντιπαραθέσεων, όπου οι δύο πόλεις ως ηγετικοί παράγοντες συγκρούονταν για την κυριαρχία και την επιρροή.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα μελέτη αναλαμβάνει να αναδείξει τις διακυμάνσεις και τον σύνθετο χαρακτήρα της στρατηγικής συμπεριφοράς των δύο αντιπάλων. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της ανάλυσης των διαφορετικών στρατηγικών που ακολούθησαν οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες κατά τη διάρκεια του πολέμου και εξετάζοντας τις διπλωματικές προσπάθειες και τις συμμαχικές σχέσεις που επηρέασαν την πορεία των συμβάντων. Εν προκειμένω, η έρευνα θα επικεντρωθεί στον τρόπο με τον οποίο η διπλωματία και η συμμαχίες συνέβαλαν στον καθορισμό της πολιτικής και στρατηγικής πορείας των δύο αντιμαχόμενων πόλεων. Μέσα από αυτή την ανάλυση, η μελέτη προσδίδει νέα προοπτική στην εκτίμηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και της επιρροής των διεθνών σχέσεων στις εσωτερικές πολιτικές των αρχαίων πόλεων. Επιπλέον, αναπτύσσει μία πρόταση που συμπληρώνει το κενό στην επιστημονική έρευνα, εστιάζοντας στις διπλωματικές και συμμαχικές σχέσεις δύο σημαντικών πόλεων κατά τη διάρκεια ενός κρίσιμου ιστορικού γεγονότος. Η επιτυχημένη αποσαφήνιση αυτών των πτυχών αναμένεται να συνεισφέρει στην εμβάθυνση της γνώσης μας για την αρχαία ελληνική ιστορία και τις διεθνείς σχέσεις των πόλεων την εποχή εκείνη.

Πιο συγκεκριμένα το πέμπτο κεφάλαιο εξετάζει τις αρχές και τις μορφές του πολιτικού ρεαλισμού, παρέχοντας ένα θεωρητικό υπόβαθρο για τον τρόπο με το οποίο οι πόλεις διαμορφώνουν τις στρατηγικές τους κατά τη διάρκεια ενός πολέμου. Επιπλέον, εξετάζει τις θεωρίες του πολιτικού ρεαλισμού όσον αφορά τον ρόλο του πολέμου στις διεθνείς σχέσεις. Στο έκτο κεφάλαιο, γίνεται προσπάθεια προσέγγισης της έννοιας της στρατηγικής, καθορίζοντας τους ορισμούς και τα επίπεδά της. Επιπλέον, εξετάζονται οι βασικές έννοιες της στρατηγικής ανάλυσης, προσφέροντας ένα θεωρητικό πλαίσιο για την μελέτη των στρατηγικών αποφάσεων. Στη συνέχεια, το έβδομο κεφάλαιο παρέχει μία συνοπτική ανάλυση του ιστορικού υποβάθρου της εποχής, εστιάζοντας στα κύρια γεγονότα που προηγήθηκαν τον Πελοποννησιακού Πολέμου. Έμφαση δίνεται στο ρόλο που διαδραμάτισαν οι πόλεις της Αθήνας και της Σπάρτης κατά τη διάρκεια αυτών των συγκρούσεων. Στο όγδοο και στο ένατο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της υψηλής

στρατηγικής της Αθήνας και της Σπάρτης αντίστοιχα καθώς και επισκόπηση στις πολιτικές και στρατηγικές αποφάσεις των δύο πόλεων, εστιάζοντας στις πηγές της ισχύος των δύο δυνάμεων, δηλαδή την ναυτική και την χερσαία ισχύ. Στο δέκατο κεφάλαιο εξετάζει τον ρόλο της διπλωματίας στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, αναλύοντας τις προσπάθειες και τις στρατηγικές που ακολούθησαν η Αθήνα και η Σπάρτη στο διπλωματικό πεδίο. Στο ενδέκατο κεφάλαιο εξετάζονται οι συμμαχίες και οι συμμαχικές σχέσεις, επισημαίνονται οι αλλαγές στις συμμαχικές σχέσεις κατά τη διάρκεια του πολέμου και γίνεται ανάλυση του ρόλου της Περσίας και του πως η ανάμειξη αυτής επηρέασε την εξέλιξη του πολέμου. Το τελευταίο κεφάλαιο προβαίνει σε μία συγκριτική ανάλυση των υψηλών στρατηγικών των δύο πόλεων, αξιολογώντας τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις των στρατηγικών αυτών στην εξέλιξη του πολέμου. Επιπλέον, εξετάζει την επίδραση των διπλωματικών προσπαθειών και των συμμαχιών στην εξέλιξη του πολέμου, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη κατανόηση της σύγκρουσης ανάμεσα στην Αθήνα και την Σπάρτη.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Ο πολιτικός ρεαλισμός αποτελεί μία θεωρητική προσέγγιση στον τομέα της διεθνούς πολιτικής και των διεθνών σχέσεων, οι ρίζες της οποίας αντλούν από τη σκέψη πολλών φιλοσόφων και στοχαστών, αλλά που διαμορφώθηκε ως ξεχωριστή πολιτική σχολή κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού αντιπροσωπεύει μία ρεαλιστική αντίληψη για την παγκόσμια πολιτική που εστιάζει στην αναγνώριση της πραγματικότητας του διεθνούς συστήματος και της ισχύος, και που αναπτύχθηκε ως αντίδραση στις ιδεαλιστικές και ουτοπικές προσεγγίσεις που επικρατούσαν στην εποχή του (Baylis et al.,2013).

Ο πολιτικός ρεαλισμός αντιλαμβάνεται το διεθνές σύστημα ως άναρχο, όπου δεν υπάρχει μία κεντρική αρχή που να επιβάλλει την τάξη και τη δικαιοσύνη. Για το λόγο αυτό, κεντρική ιδέα της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού είναι η προτεραιότητά του εθνικού συμφέροντος και της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις. Οι ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι τα κράτη είναι οι κύριοι δρώντες στην διεθνή σκηνή και ότι επιδιώκουν πρωτίστως την προστασία των δικών τους συμφερόντων και τη διατήρηση της ασφάλειάς τους (Heywood,2013).

Στους εκπροσώπους του πολιτικού ρεαλισμού περιλαμβάνονται διάφοροι θεωρητικοί και ακαδημαϊκοί μεταξύ των οποίων οι Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, George F. Kennan και Henry Kissinger. Κάθε ένας από αυτούς τους αναλυτές ανέπτυξε τις δικές του παραλλαγές όσον αφορά τον πολιτικό ρεαλισμό και όλοι μαζί διαμόρφωσαν τον ρεαλισμό ως σημαντική θεωρητική και πρακτική προσέγγιση στον τομέα των διεθνών σχέσεων (Κουσκουβέλης, 2004).

Πρόδρομος, όμως, του πολιτικού ρεαλισμού θεωρείται ο αρχαίος Έλληνας ιστορικός Θουκυδίδης, λόγω της προσέγγισής του στην ανάλυση της διεθνούς πολιτικής, η οποία είναι ρεαλιστική και βασισμένη στην παρατήρηση των ανθρώπινων συμπεριφορών και επιθυμιών. Στο έργο του “Ιστορίαι”, που αναφέρεται στον Πελοποννησιακό Πόλεμο μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης, ο Θουκυδίδης, αναλύει τον πόλεμο ως αποτέλεσμα ανθρώπινων επιθυμιών, συμφερόντων και δυνάμεων, και όχι ως αποτέλεσμα θείων επεμβάσεων ή ιδεολογικών διαφορών. Επιπλέον, αναγνωρίζει τη σημασία των εθνικών συμφερόντων, την αναρχία του διεθνούς συστήματος και την επιδίωξη της ισχύος για την προστασία και την επιβίωση των πόλεων του. Αυτή η προσέγγιση στην ανάλυση του πολέμου αντιστοιχεί στις βασικές αρχές του πολιτικού ρεαλισμού, που επικεντρώνονται στην αναγνώριση της ανθρώπινης φύσης, της εξουσίας και των εθνικών συμφερόντων ως κινητήριες δυνάμεις στη διεθνή πολιτική. Η σχέση αυτή του Θουκυδίδα με τον πολιτικό ρεαλισμό αναδεικνύει τη συνέχεια των πολιτικών σκέψεων και των ιδεών που επηρέασαν τη θεωρία και την ανάλυση της διεθνούς πολιτικής στη διάρκεια των αιώνων (Πλατιάς, 2023).

2. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ο πόλεμος αποτελεί ένα φαινόμενο βίας και σύμφωνα με τις θεωρίες των διεθνών σχέσεων, η μελέτη του εξυπηρετεί δύο βασικούς σκοπούς. Ο πρώτος σκοπός είναι η τελειοποίηση του πολέμου, ώστε οι πολιτικές μονάδες (συνήθως κράτη) να επιτύχουν τους πολιτικούς τους στόχους, όπως η επίλυση διαφορών, η κατάκτηση εδαφών ή η διασφάλιση επιρροής. Ο δεύτερος σκοπός είναι η αποφυγή του πολέμου, ο περιορισμός του και, για ορισμένους η κατάργησή του. Ο σκοπός αυτός αφορά τις προσπάθειες για τη διατήρηση της ειρήνης και την αποφυγή επιθετικών ενεργειών που μπορεί να οδηγήσουν σε πολεμικές συγκρούσεις. Οι δύο αυτοί σκοποί δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενοι στη θεωρία και στην πράξη. Αντίθετα, είναι δυνατόν για τις πολιτικές μονάδες να επιδιώκουν την αποφυγή του πολέμου σε ένα θέμα, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν τον πόλεμο σε ένα άλλο (Κουσκουβέλης, 2004).

Κατά τον Clausewitz, ο οποίος θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους θεωρητικούς του πολέμου, κάθε πόλεμος διεξάγεται με σκοπό την επιβολή της βούλησης του επιτιθέμενου στον αντίπαλο, καθιστώντας τον ανίσχυρο. Συνεπώς, ο πόλεμος δεν αποτελεί απλώς μια έκλυση βίας, αλλά ένα πολιτικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για την επίτευξη πολιτικών στόχων (Clausewitz, 1999). Ο πρώτος που αντιλήφθηκε τον πόλεμο ως εργαλείο της πολιτικής και ως συνέχεια προηγούμενων πολιτικών σχέσεων ήταν ο αρχαίος Έλληνας ιστορικός και στρατηγός, Θουκυδίδης.

Ο Hedley Bull, κάνει διάκριση μεταξύ πολέμου και άσκησης βίας. Κατά τη γνώμη του, ο πόλεμος είναι η οργανωμένη βία που διεξάγεται μεταξύ πολιτικών μονάδων, ενώ η βία δεν αποτελεί πόλεμο αν δεν στρέφεται εναντίον μιας άλλης πολιτικής ομάδας. Η διάκριση αυτή καθιστά σαφές ότι ο πόλεμος είναι μία συγκεκριμένη κατάσταση που περιλαμβάνει τη σύγκρουση μεταξύ διαφορετικών πολιτικών ομάδων (Bull, 2009).

Οι λειτουργίες του πολέμου στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, μπορούν να αναλυθούν από την οπτική των μεμονωμένων κρατών, αυτή του διεθνούς συστήματος καθώς και από την οπτική των μεγάλων δυνάμεων. Στην πρώτη περίπτωση, ο πόλεμος είναι ένα μέσο για την επίτευξη των πολιτικών στόχων ενός κράτους. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για επίλυση διαφορών, αλλαγή συνόρων, έλεγχο πόρων ή την εξασφάλιση ανταγωνιστικής επιρροής. Παρά, όμως, τον γενικό ρόλο του πολέμου ως μέσου για την επίτευξη στόχων, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο πόλεμος προκύπτει “κατά λάθος” ή από απρόβλεπτες καταστάσεις, π.χ. ο Πελοποννησιακός Πόλεμος των Αθηναίων στην Σικελία (Κουσκουβέλης, 2004).

Στην περίπτωση του διεθνούς συστήματος κρατών, ο πόλεμος μπορεί να επηρεάσει τη διατήρηση της δομής και τη λειτουργία του διεθνούς συστήματος, καθώς καθορίζει την ύπαρξη, την έκταση και την ισχύ των κρατών. Τα διάφορα διεθνή συστήματα που υφίσταται προέκυψαν είτε μετά από μεγάλους πολέμους είτε κατέρρευσαν και αντικαταστάθηκαν από νέα μετά από πόλεμο. Ο πόλεμος, συνεπώς, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος. Ταυτόχρονα, οι αλλαγές στο διεθνές σύστημα μπορούν να επέλθουν είτε ειρηνικά είτε με τη χρήση του πολέμου, ανάλογα με τις πρωτοβουλίες των κρατών (Κουσκουβέλης, 2004).

Τέλος, στο πλαίσιο των μεγάλων δυνάμεων, ο πόλεμος λειτουργεί ως παράγοντας που διαμορφώνει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Η απειλή του πολέμου μπορεί να παρασύρει περισσότερα κράτη στη σύγκρουση και να διαταραχθεί το υφιστάμενο status quo (Κουσκουβέλης, 2004).

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο πόλεμος συνιστά το αποτέλεσμα διαδοχικών πολιτικών και στρατηγικών δράσεων που αναλαμβάνει μια ηγεμονική δύναμη, ενός κράτους ή ενός συνόλου κρατών, προκειμένου να διατηρήσει, να ενισχύσει και να προστατέψει τη θέση της ως κυρίαρχη δύναμη σε ένα διεθνές σύστημα. Η κατηγορία αυτή των πολέμων, ονομάζονται “ ηγεμονικοί πόλεμοι” και προκαλούνται από τον ανταγωνισμό μεταξύ ηγεμονικών δυνάμεων ή από τις αντιδράσεις των ηγεμονευομένων κρατών προς την ηγεμονία ενός κράτους (Κουσκουβέλης,2004).

Στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, ως ηγεμονική δύναμη αναφέρεται το κράτος ή ο συνασπισμός κρατών, που έχει υψηλό βαθμό επιρροής, κύρους και κυριαρχίας στο διεθνές πολιτικό σύστημα και που ταυτόχρονα μπορεί να καθορίζει τους κανόνες και τις πολιτικές σε διεθνές επίπεδο. Η προσπάθεια, λοιπόν, μιας τέτοιας ηγεμονικής δύναμης να διατηρήσει την υψηλή της θέση στην ιεραρχία του διεθνούς συστήματος, αποτρέποντας την ανάπτυξη αντιπάλων που θα μπορούσαν να απειλήσουν την ηγεμονία της, προκαλεί την αντίδραση των δυνάμεων του υφίστανται την εξουσία της και τις ωθεί στο να αμφισβητήσουν την εξουσία αυτή που αποτελεί απειλή για τα συμφέροντά τους. Η αμφισβήτηση της εξουσίας του ηγεμονικού κράτους οδηγεί σε συγκρούσεις που έχουν ως στόχο να ανατρέψουν το υφιστάμενο status quo (Κουσκουβέλης,2004).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ανάλογα με την εποχή και την διεθνή κατάσταση, ο πόλεμος εξυπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς και διαδραματίζει διαφορετικούς ρόλους. Η κατανόηση αυτών των λειτουργιών είναι σημαντική για τη μελέτη του πολέμου και των διεθνών σχέσεων.

3. ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Η έννοια της υψηλής στρατηγικής αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο μία χώρα ή μία στρατιωτική δύναμη προγραμματίζει και εφαρμόζει τις στρατηγικές της για την επίτευξη των στόχων της σε ένα περίπλοκο πολεμικό περιβάλλον. Στον πόλεμο, η υψηλή στρατηγική αποτελεί το υψηλότερο επίπεδο στρατηγικής και αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι υπεύθυνοι των αποφάσεων στον τομέα της άμυνας και της εθνικής ασφάλειας προετοιμάζουν, σχεδιάζουν και διεξάγουν τις πολεμικές επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια μιας στρατιωτικής σύγκρουσης. Σε αντίθεση με την τακτική στρατηγική, που αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι δυνάμεις διεξάγουν συγκεκριμένες επιχειρήσεις στον αγώνα, η υψηλή στρατηγική αφορά τον γενικό σχεδιασμό του πολέμου συνολικά (Παπασωτηρίου,2000).

Πιο συγκεκριμένα, οι κύριες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής στον πόλεμο είναι οι εξής (Παπασωτηρίου,2000):

1. **Στρατιωτική στρατηγική:** Πρόκειται για τον τρόπο με τον οποίο οι στρατιωτικές δυνάμεις χρησιμοποιούν την ένοπλη βία σε ξηρά, θάλασσα και αέρα για να επιτύχουν τους πολιτικούς τους στόχους. Σκοπός αυτής της στρατηγικής είναι η άσκηση πίεσης από την μία πλευρά στην αντίπαλη πλευρά, ώστε να αναγκαστεί η δεύτερη να υποχωρήσει και να αποδεχθεί τις πολιτικές επιδιώξεις της άλλης πλευράς. Στην περίπτωση αυτή, η χρήση βίας δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά εξυπηρετεί την επίτευξη πολιτικών στόχων.

2. **Οικονομική διάσταση:** Πρόκειται για τον τρόπο χρηματοδότησης των στρατιωτικών επιχειρήσεων, την προμήθεια εξοπλισμού και την οργάνωση της οικονομίας για τη στήριξη του πολέμου. Κάθε μία από τις εμπόλεμες πλευρές προσπαθεί να εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους και να υπονομεύσει την οικονομική ικανότητα της αντίπαλης πλευράς να υποστηρίξει τον πόλεμο.

3. **Εσωτερική πολιτική:** Η διάσταση αυτή της υψηλής στρατηγικής αφορά την δυνατότητα του εκάστοτε πολιτικού συστήματος να εξασφαλίζει μέσω του πληθυσμού του τους απαραίτητους πόρους για την υποστήριξη των ενόπλων δυνάμεών του και να σχεδιάζει την πολιτική του στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας. Παράλληλα, συμπεριλαμβάνει την οργάνωση του κράτους, την ενότητα του πολιτικού συστήματος, τον τρόπο με τον οποίο η εθνική πολιτική νομιμοποιεί τους πολεμικούς στόχους, καθώς και τον βαθμό υποστήριξης του πληθυσμού προς αυτούς.

4. **Διεθνής νομιμοποίηση:** Η διεθνής νομιμοποίηση αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ένα κράτος ή μία πολιτική οντότητα προσπαθεί να δικαιολογήσει την ανάληψη στρατιωτικής δράσης και να κερδίσει την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας για τις ενέργειές της. Η διάσταση αυτή επιτρέπει στους εμπόλεμους να αποκτήσουν διεθνή υποστήριξη, να μειώσουν την πίεση από διεθνείς οργανισμούς και κράτη, και να διασφαλίσουν τη νομιμότητα των ενεργειών τους, έστω κι αν αμφισβητούνται από την αντίπαλη πλευρά.

5. **Διπλωματία:** Στο πλαίσιο της υψηλής στρατηγικής στον πόλεμο, η διπλωματία αναφέρεται στις προσπάθειες των εμπλεκόμενων κρατών να κερδίσουν την στήριξη τρίτων δυνάμεων. Στόχος είναι να πείσουν τις χώρες αυτές ότι τα εθνικά τους συμφέροντα εξυπηρετούνται μέσω της συμμετοχής τους στον πόλεμο, τροποποιώντας αν χρειαστεί ακόμη και τους πολιτικούς τους σκοπούς, ώστε να συγκλίνουν με αυτούς των τρίτων. Σε περιπτώσεις πολέμων στους οποίους εμπλέκονται πολλά κράτη, η

διπλωματία αφορά ταυτόχρονα και τον συντονισμό των πολιτικών στόχων και των μέσων δράσης των συμμάχων. Όταν δεν επιτυγχάνεται αποφασιστική νίκη στο πεδίο της μάχης, η διπλωματική προσπάθεια επικεντρώνεται στην επίτευξη ευνοϊκού συμβιβασμού μεταξύ των εμπολέμων.

Παράλληλα, πτυχές της υψηλής στρατηγικής αποτελούν οι στρατηγικές της εκμηδένισης και της εξουθένωσης. Η στρατηγική της εκμηδένισης έχει ως στόχο την πλήρη καταστροφή των εχθρικών στρατιωτικών δυνάμεων με μάχη η οποία θα κρίνει το αποτέλεσμα της σύγκρουσης, σε αντίθεση με την στρατηγική της εξουθένωσης, η οποία αποσκοπεί στην άσκηση πίεσης, όχι μόνο μέσω της στρατιωτικής δράσης, αλλά και με άλλα μέσα, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, προκειμένου να υπονομευθεί η ικανότητά του αντιπάλου να συνεχίσει τον πόλεμο. Σε αυτό το υψηλό επίπεδο στρατηγικής, μία υψηλή στρατηγική εκμηδένισης επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στην στρατιωτική στρατηγική, κρίνοντας τις υπόλοιπες στρατηγικές ως λιγότερο σημαντικές από αυτή. Από την άλλη πλευρά, μια υψηλή στρατηγική εξουθένωσης χρησιμοποιεί ποικίλα μέσα ταυτόχρονα, χωρίς να δίνει προτεραιότητα στις στρατιωτικές επιχειρήσεις (Κολιόπουλος,2008).

Συνολικά, η υψηλή στρατηγική παίζει καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη των πολιτικών και στρατηγικών στόχων κατά τη διάρκεια συγκρούσεων και επηρεάζει σημαντικά την έκβαση του πολέμου. Για τον λόγο αυτό, απαιτεί συνεργασία και συντονισμό μεταξύ πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών και πληθυσμιακών παραγόντων.

4. ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

4.1 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Η επιστήμη των διεθνών σχέσεων ασχολείται με τη μελέτη και τον προσδιορισμό των σχέσεων μεταξύ των κρατών και άλλων διεθνών παραγόντων, και σκοπός της είναι η ανάλυση και η κατανόηση των διεθνών πολιτικών, των διεθνών συγκρούσεων και των προσπάθειών για συνεργασία και ειρήνη στον κόσμο. Η συνεισφορά του αρχαίου Έλληνα ιστορικού και στρατηγού Θουκυδίδη στον τομέα αυτό είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς το έργο του “Ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου”, αποτελεί ένα διαχρονικά χρήσιμο εργαλείο για την κατανόηση της παγκόσμιας ιστορίας και της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής (Πλατιάς,2023).

Ο Θουκυδίδης, ο οποίος συμπληρώνει την τριάδα των θεωρητικών του πολέμου μαζί με τον Clausewitz και τον SunTzu, παραμένει εδώ και αιώνες στο επίκεντρο της διεθνούς σκέψης και αποτελεί πηγή έμπνευσης για πολλούς μελετητές και θεωρητικούς. Αυτό συμβαίνει γιατί η ανάλυσή του εστιάζει σε ζητήματα όπως ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών, η αποτροπή συγκρούσεων, οι συμμαχίες, ο κατευνασμός, το δίλημμα ασφαλείας και η ισορροπία δυνάμεων, δηλαδή θέματα που απασχολούν διαχρονικά την διεθνή πολιτική. Επομένως, ο Θουκυδίδης θεωρείται εξαιρετικά επίκαιρος τόσο για τους αναλυτές των διεθνών σχέσεων, οι οποίοι προσπαθούν να κατανοήσουν τη λογική του ανταγωνισμού ανάμεσα στα κράτη, την επιρροή της ισχύος, και τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη δρουν σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, όσο και για του πολιτικούς επιστήμονες οι οποίοι μέσω “ ιστορικών παραλληλισμών” μπορούν να συγκρίνουν γεγονότα του παρελθόντος με σύγχρονα διεθνή γεγονότα, ώστε να είναι σε θέση να προβλέψουν πιθανές εξελίξεις στο μέλλον (Πλατιάς,2023).

Επιπλέον, το έργο του Θουκυδίδη “ Ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου”, περιέχει το σύνολο των αρχών της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού, ο οποίος αποτελεί την κυρίαρχη θεωρητική προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις. Αναλυτικότερα, στο συγκεκριμένο έργο δίνονται απαντήσεις σε βασικά ερωτήματα που αφορούν τον διεθνή ανταγωνισμό, την δομή του διεθνούς συστήματος και τον ρόλο του “δίκαιου” και της “ηθικής” στις διεθνείς σχέσεις και που μας βοηθούν να κατανοήσουμε την λογική που διέπει την διεθνή πολιτική (Πλατιάς,2023).

Οι αναλύσεις του Θουκυδίδη σχετικά με τις διεθνείς σχέσεις, τις πολεμικές συγκρούσεις και τις πολιτικές αποφάσεις αποτελούν πολύτιμη πηγή και καθιστούν το έργο του ως βάση για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ πολιτικής και ισχύος στο διεθνές σύστημα.

Η “ισχύς” αποτελεί βασική έννοια της πολιτικής και των διεθνών σχέσεων και ορίζεται γενικά ως η ικανότητα κάποιου να επηρεάζει τους άλλους ή να διαμορφώνει τις συνθήκες γύρω του προς όφελός του ή προς όφελος τρίτων (Κουσκουβέλης,2004).

Η έννοια της ισχύος όμως μπορεί να ερμηνευτεί με διάφορους τρόπους, ανάλογα με το πεδίο εφαρμογής και το πλαίσιο ανάλυσης. Ως εκ τούτου προκύπτουν οι ερμηνείες της ισχύος ως δύναμη, ως εξουσία και ως επιρροή. Η ισχύς ως δύναμη αναφέρεται στους υλικούς πόρους που μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιος για να πετύχει τους στόχους του, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής ισχύος και της οικονομικής ισχύος. Επίσης, η ισχύς συνδέεται με την έννοια της εξουσίας, δηλαδή την ικανότητα να δίνονται εντολές

και να επιβάλλονται αποφάσεις. Η εξουσία συχνά σχετίζεται με την πολιτική εξουσία και τη διακυβέρνηση. Τέλος, η ισχύς ως επιρροή αναφέρεται στην ικανότητα κάποιου να επηρεάζει και να πείθει τους άλλους μέσω των ιδεών, του λόγου και άλλων μη υλικών μεθόδων (Κουσκουβέλης,2004).

Η ισχύς στο πλαίσιο της εσωτερικής ή της διεθνούς πολιτικής, παρουσιάζει κάποια βασικά χαρακτηριστικά, των οποίων ο προσδιορισμός κρίνεται αναγκαίος ώστε να κατανοηθεί πλήρως η συγκεκριμένη έννοια. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι τα εξής (Κουσκουβέλης,2004):

1. **Κάτοχος της ισχύος:** Ο κάτοχος της ισχύος μπορεί να είναι κράτος, διεθνής οργανισμός ή κοινωνική τάξη, ανάλογα με το επίπεδο της ανάλυσης. Στη διεθνή πολιτική, οι βασικοί κάτοχοι της ισχύος είναι συνήθως στα κράτη.

2. **Μέγεθος της ισχύος:** Το μέγεθος της ισχύος εκτιμάται με βάση τους συντελεστές της ισχύος που διαθέτει κάθε παράγοντας, όπως οργάνωση, ιδεολογία, πλούτος, εξοπλισμοί κ.λπ.

3. **Τομέας δραστηριοτήτων:** Η ισχύς μπορεί να εφαρμοστεί σε συγκεκριμένους τομείς δραστηριοτήτων, όπως η οικονομία, η ασφάλεια, η τεχνολογία κ.λπ.

4. **Αποτελεσματικότητα:** Η ισχύς δεν είναι μόνο θέμα μεγέθους, αλλά και αποτελεσματικότητας. Οι κάτοχοι της ισχύος πρέπει να είναι σε θέση να επιβάλλουν τη θέληση τους στον τομέα δραστηριοτήτων που τους ενδιαφέρει.

5. **Σημείο ισορροπίας:** Υπάρχει ένα σημείο ισορροπίας στις σχέσεις μεταξύ των κατόχων της ισχύος, όπου η ισχύς διαμορφώνει τις σχέσεις ανάμεσα τους ανταγωνιστές. Το σημείο αυτό δεν συνιστά απαραίτητα ένα σημείο ισότητας και μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τον συνδυασμό των παραγόντων ισχύος.

6. **Κόστος ισχύος:** Η δημιουργία και η χρήση της ισχύος έχουν κάποιο κόστος. Το κόστος της δημιουργίας σχετίζεται με τους πόρους ενός κράτους, ενώ το κόστος της χρήσης της ισχύος μπορεί να είναι οικονομικό, πολιτικό, περιβαλλοντικό, ανθρώπινο ή ηθικό και δύναται να επηρεάσει την απόφαση των κατόχων της ισχύος να την ασκήσουν.

Η έννοια της ισχύος ανακύπτει από παράγοντες που ονομάζονται “συντελεστές ισχύος”. Κατά την εξέταση αυτών των συντελεστών, υπάρχει μία συνήθης προσέγγιση που τους ταξινομεί σε τρεις κύριες κατηγορίες, που αντιστοιχούν στους υλικούς ή

αντικειμενικούς, τους λειτουργικούς και τους υποκειμενικούς παράγοντες (Κουσκουβέλης,2004).

Οι υλικοί ή αντικειμενικοί συντελεστές περιλαμβάνουν παράγοντες όπως ο πληθυσμός, η γεωγραφία, οι ένοπλες δυνάμεις και οι πλουτοπαραγωγικές πηγές, και συνδέονται άμεσα με τον γεωπολιτικό ρόλο ενός κράτους.

Στην δεύτερη κατηγορία, οι λειτουργικοί παράγοντες περιλαμβάνουν το πολιτικό σύστημα, την διοίκηση, την ικανότητα στρατιωτικής δράσης και τη θέση ενός κράτους στο διεθνές σύστημα. Οι συντελεστές αυτοί αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο το κράτος λειτουργεί και ασκεί την εξουσία του.

Τέλος, οι υποκειμενικοί συντελεστές σχετίζονται με τον ανθρώπινο παράγοντα, καθώς αφορούν την ηγεσία του κράτους και το κύρος του στην διεθνή σκηνή. Οι παράγοντες αυτοί εστιάζουν στο πώς η ανθρώπινη παράμετρος επηρεάζει τις διεθνείς σχέσεις.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ισχύς δεν είναι στατική, αλλά εξελίσσεται, και ότι δεν πρόκειται απλώς για μια έννοια, αλλά για ένα σύνολο συνθηκών και παραγόντων που καθορίζουν την θέση και την επιρροή ενός κράτους στο διεθνές σύστημα (Κουσκουβέλης,2004).

4.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Ο όρος “απόφαση” στο πλαίσιο της πολιτικής επιδέχεται κυρίως δύο ερμηνείες. Σύμφωνα με την πρώτη ερμηνεία, η απόφαση αντιπροσωπεύει την επιλογή ενός συγκεκριμένου τρόπου δράσης ανάμεσα σε πολλές διαφορετικές εναλλακτικές λύσεις. Κατά τη λήψη της απόφασης, υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με τον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισης ενός προβλήματος, και πρέπει να επιλέγει η πιο κατάλληλη εναλλακτική λύση. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει μία διαφορετική προσέγγιση που θεωρεί ότι η απόφαση αντιπροσωπεύει το τελικό αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που λαμβάνει χώρα σε ένα πολιτικό σύστημα. Το σύστημα αυτό λαμβάνει πληροφορίες, τις επεξεργάζεται, τις αξιολογεί και, τελικά, καταλήγει σε μία απόφαση. Η ερμηνεία αυτή επικεντρώνεται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων ως μέρος ενός πολιτικού συστήματος (Κουσκουβέλης,1997).

Όταν οι αποφάσεις οι οποίες πρόκειται να ληφθούν αφορούν την εξωτερική πολιτική ενός κράτους, τότε η διαδικασία λήψης της απόφασης είναι πιο δύσκολη και περίπλοκη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι σε τέτοιες περιπτώσεις η λήψη αποφάσεων

σχετίζεται με θέματα που είναι ζωτικής σημασίας για το κάθε κράτος. Ωστόσο, η σημασία και η δυσκολία της διαδικασίας αυτής εντείνονται σε περιόδους κρίσεων, κατά τις οποίες ο χρόνος αντίδρασης είναι περιορισμένος και το κόστος των αποφάσεων που θα ληφθούν είναι εξαιρετικά σημαντικό (Κουσκουβέλης,1997)

Η ανάλυση του κόστους αποτελεί σημαντικό στάδιο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Το κόστος, όμως που θα έχουν οι συνέπειες των εκάστοτε αποφάσεων δεν είναι πάντα εύκολο να εκτιμηθεί. Συχνά, η λήψη αποφάσεων είναι δυσκολότερη λόγω της έλλειψης πληροφόρησης ή της αβεβαιότητας σχετικά με μελλοντικά γεγονότα. Αυτό καθιστά δύσκολη την εκτίμηση του κόστους. Επιπλέον, ο υπολογισμός του κόστους είναι υποκειμενικός, καθώς κάθε άτομο αξιολογεί τις συνέπειες μιας απόφασης βάσει των δικών του αξιών και πεποιθήσεων. Εξίσου σημαντικό είναι, ότι το κόστος μιας απόφασης δεν αφορά μόνο την αρχική εκτίμηση αλλά και τη διαδικασία εφαρμογής των συνεπειών. Η δυσκολία αποδοχής του κόστους μπορεί να οδηγήσει σε αναβολές και αναθεωρήσεις αποφάσεων (Κουσκουβέλης,2015).

Υπάρχουν διάφορες θεωρίες που προσπαθούν να εξηγήσουν τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις. Οι θεωρίες αυτές προέρχονται από διάφορους επιστημονικούς τομείς και χρησιμοποιούνται από την επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων με σκοπό την εξέταση διεθνών πολιτικών φαινομένων, όπως ο πόλεμος και οι διεθνείς συνεργασίες. Ο Κουσκουβέλης ταξινόμησε τις συγκεκριμένες θεωρίες στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες: α) ορθολογικές θεωρίες β) λογικές θεωρίες και γ) υποκειμενικές θεωρίες. Οι ορθολογικές θεωρίες περιλαμβάνουν το κλασικό μοντέλο λήψης αποφάσεων και την θεωρία των παιγνίων, οι λογικές το γραφειοκρατικό μοντέλο, το οργανισμικό μοντέλο και την θεωρία του περιορισμένου ορθολογισμού και οι υποκειμενικές τις ψυχολογικές θεωρίες, την θεωρία της ομαδοσκέψης, την θεωρία της παρανόησης και την θεωρία της κυβερνητικής. (Κουσκουβέλης,1997).

Οι θεωρίες αυτές εστιάζουν στον άνθρωπο ως τον πρωταγωνιστή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, και δεν επικεντρώνονται στα κράτη και το διεθνές σύστημα, προσφέροντας έτσι μια διαφορετική προσέγγιση σε σχέση με τις παραδοσιακές θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων. Η διαφορετικότητα αυτής της προσέγγισης διανοίγει νέες προοπτικές και επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση των διεθνών φαινομένων. Ταυτόχρονα, οι θεωρίες αυτές δεν αποκλείουν άλλες προσεγγίσεις αλλά συμπληρώνουν και εμβαθύνουν στην κατανόηση του διεθνούς συστήματος και της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Είναι επίσης χρήσιμες για την ανάλυση λανθασμένων αποφάσεων αλλά και για την ανάλυση των διαπραγματεύσεων και την διαχείριση κρίσεων (Κουσκουβέλης,2015).

Είναι γεγονός ότι η λήψη αποφάσεων διαδραματίζει έναν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αντιμετωπίζουν διάφορες προκλήσεις και κρίσεις. Η ικανότητα των ηγετών να λαμβάνουν τις σωστές αποφάσεις, ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις ανάγκες της κατάστασης αποτελεί τον παράγοντα κλειδί για την διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Από τη διερεύνηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σχετικά με την υψηλή στρατηγική της Αθήνας και της Σπάρτης κατά τη διάρκεια του πελοποννησιακού πολέμου, αποδείχθηκε ότι η βιβλιογραφία που εξετάζει το έργο του Θουκυδίδη σε σχέση με την στρατηγική σκέψη είναι ελλιπής, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπήρξε αυξημένο ενδιαφέρον για το έργο του Έλληνα ιστορικού. Πολλοί μελετητές προσπάθησαν να αναδείξουν και να αναπτύξουν τις ιδέες του Θουκυδίδη για να συμβάλλουν σε μια πιο βαθιά κατανόηση Πελοποννησιακού Πολέμου. Αν και υπήρξαν μελέτες που επικεντρώθηκαν στον αθηναϊκό ιμπεριαλισμό και άλλες πτυχές του έργου, λείπει ένα εκτενές έργο που να εξετάζει διεξοδικά τη στρατηγική όπως αναπτύσσεται στο έργο του συγγραφέα. Τη μόνη εξαίρεση σε αυτή την περιορισμένη έρευνα αποτελεί το βιβλίο των καθηγητών Αθανασίου Πλατιά και Κωνσταντίνου Κολιόπουλου με τίτλο “Thucydides on Strategy: Grand Strategies in the Peloponnesian War and Their Relevance Today”. Στο έργο αυτό, οι συγγραφείς αναλύουν την έννοια της στρατηγικής και των επιπέδων της, εστιάζοντας στην έννοια και τον σχεδιασμό της υψηλής στρατηγικής. Επιπλέον, αναλύουν τις δομές ισχύος, της Αθήνας και της Σπάρτης, εξετάζοντας τις αιτίες της σύγκρουσης. Η μελέτη τους καταλήγει με τη σύνδεση της υψηλής στρατηγικής με τις σημερινές συνθήκες. Στο ίδιο πνεύμα, το έργο του Αθανασίου Πλατιά με τίτλο “Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη” εξετάζει τις συνεισφορές του Θουκυδίδη στις διεθνείς σχέσεις και τη στρατηγική και αποτέλεσε πολύτιμη πηγή για την συγγραφή της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής. Το έργο, επίσης, του Κωνσταντίνου Κολιόπουλου “Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης (750 -192 π.Χ.) συνεισφέρει στην κατανόηση της στρατηγικής σκέψης της Σπάρτης στη διάρκεια των διαφόρων εποχών προσφέροντας έτσι μια συμπληρωματική προοπτική. Δύο εξίσου σημαντικά έργα, που βοήθησαν στην εκπόνηση της παρούσας μελέτης είναι αυτά του καθηγητή Ηλία Κουσκουβέλη με τίτλο “Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη” και “Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις”. Το πρώτο

αναδεικνύει τη σπουδαιότητα του Θουκυδίδη ως πρώτου θεωρητικού της απόφασης και της πολιτικής σκέψης, ενώ το δεύτερο προσφέρει ολοκληρωμένη γνώση γύρω από τις διεθνείς σχέσεις και τη λειτουργία του διεθνούς συστήματος, με αναφορά και στη στρατηγική . Άλλα έργα που αποτέλεσαν πηγή πληροφοριών και διευκόλυναν τη συγγραφή είναι τα “Περί του πολέμου” του Κλαούζεβιτς και “Πελοποννησιακός Πόλεμος” του Βασίλη Κυριακίδη.

Όσον αφορά το ζήτημα της διπλωματίας και των συμμαχιών, εδώ εμφανίστηκαν ακόμη περισσότερες δυσκολίες προς την ανεύρεση έργων που να αναλύουν αυτές τις πτυχές που Πελοποννησιακού Πολέμου. Το μεγαλύτερο μέρος των πληροφοριών σχετικά με την διπλωματία και τις συμμαχίες αντλήθηκε από το έργο του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου “Ιστορία του ελληνικού έθνους” καθώς και από αυτό του Παύλου Χρήστου με τίτλο “Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος ως υπόδειγμα σύγκρουσης”, το οποίο περιλαμβάνει αντίστοιχο κεφάλαιο για την διπλωματία και τις συμμαχικές σχέσεις. Συμπληρωματικά λειτούργησαν τα έργα του Θανάση Μπαντέ με τίτλο “Ο Ξενοφώντας τα Ελληνικά και η διπλωματία του πολέμου” και του Παναγιώτη Φουράκη με τίτλο “Μέγα γαρ το της θαλάσσης κράτος”, το οποίο πραγματεύεται τη ναυτική ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μεθοδολογία αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο για την εκπόνηση κάθε ερευνητικής εργασίας, καθώς καθορίζει το πλαίσιο και τον τρόπο με τον οποίο θα διεξαχθεί η έρευνα, δηλαδή τις μεθόδους, τους πόρους και τις προσεγγίσεις που θα χρησιμοποιηθούν για τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων. Επιπλέον, βοηθά στην κατανόηση του προβλήματος που ερευνάται και στον καθορισμό των κρίσιμων ερευνητικών ερωτημάτων που πρέπει να απαντηθούν. Ταυτόχρονα, η μεθοδολογία είναι στενά συνδεδεμένη με τους στόχους της εκάστοτε ερευνητικής εργασίας, αφού αποτελεί το μέσο με το οποίο αυτοί θα επιτευχθούν. Οι στόχοι της έρευνας καθορίζουν το “τι” θέλουμε να πετύχουμε με την έρευνά μας, ενώ η μεθοδολογία ορίζει το “πώς” θα το επιτύχουμε (Ζαφειρόπουλος, 2015).

Στην παρούσα μελέτη, η μεθοδολογία αποτελεί το εργαλείο που θα εξασφαλίσει την επίτευξη του ερευνητικού στόχου, που δεν είναι άλλος από την κατανόηση της υψηλής στρατηγικής της Αθήνας και της Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, μέσω της

λεπτομερούς εξέτασης της διπλωματίας που ασκήθηκε από τις δύο πόλεις και των συμμαχιών που αυτές δημιούργησαν την συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Για το λόγο αυτό, θα διερευνηθούν και θα αναλυθούν: α) οι στρατηγικοί στόχοι, οι πολιτικές αποφάσεις και οι τακτικές που χρησιμοποίησαν οι συγκεκριμένες πόλεις κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, β) οι διπλωματικές προσπάθειες και οι διαπραγματεύσεις, συμπεριλαμβανομένων των συνθηκών ειρήνης και γ) οι συμμαχίες που σχηματίστηκαν από τις δύο πόλεις και πως αυτές επηρέασαν την εξέλιξη του πολέμου.

Για την συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων, την αξιολόγηση και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, καθώς και για την ανάδειξη των κύριων ευρημάτων χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μέθοδος. Η συγκεκριμένη μέθοδος, η οποία χρησιμοποιείται ευρέως στις κοινωνικές επιστήμες, επέτρεψε τη λεπτομερή εξέταση και τη βαθιά κατανόηση των πολύπλοκων πτυχών του θέματος που διερευνάται, όπως οι πολιτικές, στρατηγικές και διπλωματικές διεργασίες που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου (Mason, 2011). Επιπλέον, εφόσον η έρευνα επικεντρώθηκε σε ιστορικά και πολιτικά γεγονότα, η ποιοτική προσέγγιση αποτέλεσε την καταλληλότερη διερευνητική μέθοδο, καθώς μέσω της ανάλυσης πρωτογενών πηγών, όπως τα αρχαία κείμενα, κατέστη εφικτή η εξέταση του ευρύτερου πλαισίου και του περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύχθηκε η υψηλή στρατηγική των δύο πόλεων. Τέλος, η ποιοτική ανάλυση επέτρεψε την αναζήτηση νέων δεδομένων σχετικά με την συμπεριφορά και τα κίνητρα των ανθρώπων που καθοδήγησαν τις πολιτικές αποφάσεις την συγκεκριμένη περίοδο.

Πιο αναλυτικά, πραγματοποιήθηκε εκτενής βιβλιογραφική έρευνα, με σκοπό την συλλογή και την καταγραφή των ήδη διατυπωμένων απόψεων και γνώσεων, που σχετίζονται με το θέμα που διαπραγματεύεται το παρόν πόνημα. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου έγινε έτσι ώστε να συνάδει με το χαρακτήρα της έρευνας, η οποία αφορά ιστορικά, πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα της αρχαιότητας. Για την ανάλυση των γεγονότων αυτών, η βιβλιογραφική μέθοδος κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη, καθώς μας επιτρέπει την πρόσβαση σε πληθώρα πολύτιμων ιστορικών πηγών που αφορούν τον Πελοποννησιακό Πόλεμο και τις στρατηγικές δράσεις των αρχαίων πόλεων (Creswell, J. & Creswell, D., 2019). Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος αποτελεί ένα ιστορικό γεγονός που έχει εξεταστεί εκτενώς από ιστορικούς, αρχαιολόγους και άλλους επιστήμονες. Αυτό μας δίνει την δυνατότητα να αντλήσουμε πληροφορίες από πολλές διαφορετικές πηγές, δημιουργώντας έτσι μία πλούσια και ποικίλη ανάλυση. Εξίσου σημαντικό είναι ότι η βιβλιογραφική έρευνα μας επιτρέπει να συγκρίνουμε και να αντιπαραβάλλουμε διάφορες απόψεις, θεωρίες και εκδοχές των γεγονότων που αφορούν τον Πελοποννησιακό Πόλεμο

και τη στρατηγική που ακολούθησαν οι δύο πόλεις. Τέλος, ο περιορισμένος όγκος διαθέσιμων πρωτογενών πηγών από την αρχαιότητα, καθιστά τη βιβλιογραφική έρευνα πιο προσιτή από την πρωτογενή έρευνα.

Η έρευνα που διεξήχθη στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο στη συλλογή και την ανάλυση τόσο πρωτογενών όσο και δευτερογενών πηγών. Αρχαία ιστορικά κείμενα όπως τα έργα του Θουκυδίδη και του Ξενοφώντα που αναφέρονται στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, παρείχαν σημαντικές πληροφορίες για τη στρατηγική, τη διπλωματία και τις συμμαχίες στην αρχαία Ελλάδα. Παράλληλα, αναζητήθηκαν και μελετήθηκαν βιβλία, άρθρα, ιστορικές μελέτες και μονογραφίες ιστορικών και ερευνητών που έχουν μελετήσει τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, τη στρατηγική των αρχαίων ελληνικών πόλεων και τις μεταξύ τους διπλωματικές σχέσεις. Οι πηγές αυτές παρείχαν σημαντικές πληροφορίες για την εποχή και τα γεγονότα, υποστηρίζοντας έτσι την εξέλιξη της έρευνας. Χρησιμοποιήθηκαν επίσης ιστοσελίδες και ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων όπως το JSTOR, το Google Scholar και το Perseus Digital Library για την αναζήτηση ερευνητικών άρθρων και πηγών.

Την συλλογή των δεδομένων ακολούθησε η ανάλυσή τους μέσω των μεθόδων της ιστορικής και της συγκριτικής ανάλυσης. Η ιστορική ανάλυση επιτρέπει την εξέταση του παρελθόντος με βάση τα υπάρχοντα ιστορικά δεδομένα και την άντληση σημαντικών πληροφοριών για την πολιτική, την στρατηγική και τις διπλωματικές σχέσεις των αρχαίων πόλεων (Παρασκευόπουλος, 1993). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η ιστορική ανάλυση του Πελοποννησιακού Πολέμου, επέτρεψε την λεπτομερή εξέταση των γεγονότων και των πρωταγωνιστών, ώστε να είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε τις στρατηγικές επιλογές και τις διπλωματικές ενέργειες της Αθήνας και της Σπάρτης.

Από την άλλη πλευρά, η συγκριτική ανάλυση επιτρέπει στον εκάστοτε ερευνητή να συγκρίνει στο πλαίσιο της έρευνάς του δύο ή περισσότερες περιπτώσεις ή παραδείγματα, σε αυτή την περίπτωση τις στρατηγικές της Αθήνας και της Σπάρτης κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (Παρασκευόπουλος, 1993). Αρχικά, έγινε σύγκριση της στρατηγικής, των επιλογών και των ενεργειών των δύο αντιμαχόμενων πλευρών. Ταυτόχρονα, εξετάστηκαν οι αποφάσεις που λήφθηκαν, οι συμμαχίες που σχηματίστηκαν, οι επιπτώσεις των ενεργειών τους και ο αντίκτυπός στην εξέλιξη του πολέμου. Στη συνέχεια, έγινε σύγκριση ανάμεσα στις διάφορες χρονικές περιόδους κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου και αναλύθηκαν οι αλλαγές στη στρατηγική, την διπλωματία και τις συμμαχίες των πόλεων. Για την σύγκριση των διαφόρων γεγονότων και των εξελίξεων του Πελοποννησιακού Πολέμου χρησιμοποιήθηκαν ιστορικά πλαίσια

αναφοράς. Αυτά περιλαμβάνουν το πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον της εποχής. Με τη χρήση της μεθόδου της συγκριτικής ανάλυσης, εντοπίστηκαν οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ των στρατηγικών, της διπλωματίας και των συμμαχιών της Αθήνας και της Σπάρτης, αξιολογήθηκε η σημασία αυτών των διαφορών και των ομοιοτήτων, ενώ παράλληλα αποκαλύφθηκαν παράγοντες που επηρέασαν τις επιλογές των δύο πόλεων. Εξήχθησαν, επίσης, συμπεράσματα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι στρατηγικές της Αθήνας και της Σπάρτης διαφοροποιήθηκαν και επηρέασαν την εξέλιξη του πολέμου. Συνολικά, η συγκριτική ανάλυση μας επέτρεψε να εξετάσουμε εις βάθος τους παράγοντες που οδήγησαν στην επιτυχία ή την αποτυχία της στρατηγικής, της διπλωματίας και των συμμαχιών των δύο πόλεων.

Στο αμέσως επόμενο στάδιο πραγματοποιήθηκε αξιολόγηση της αξιοπιστίας των πηγών. Ελέγχθηκε η ταυτότητα των πηγών, αν αυτές προέρχονται από επίσημα αρχεία, ακαδημαϊκές εκδόσεις, αρχαιολογικά ευρήματα ή άλλες αξιόπιστες πηγές, ο τόπος και ο χρόνος που αυτές γράφτηκαν καθώς και η πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική συγκυρία στην οποία δημιουργήθηκαν. Στη συνέχεια έγινε σύγκριση των πηγών που εξετάζονται με άλλες πηγές που αναφέρονται στο ίδιο θέμα για να επιβεβαιωθούν οι πληροφορίες. Η ύπαρξη πολλαπλών ανεξάρτητων πηγών που υποστηρίζουν τα ίδια γεγονότα αυξάνει την αξιοπιστία της πληροφορίας. Ταυτόχρονα, οι πηγές εξετάστηκαν για τυχόν προκαταλήψεις στο περιεχόμενό τους καθώς και για το αν είναι ιστορικά συμβατές με την εποχή στην οποία απευθύνεται η μελέτη. Τέλος, ελέγχθηκε αν για τις πηγές που αναφέρονται στο έργο υπάρχουν συστάσεις από άλλους ιστορικούς ή ερευνητές.

Κατά την εφαρμογή της μεθοδολογίας που επιλέχθηκε για την εκπόνηση της παρούσας ερευνητικής εργασίας παρουσιάστηκαν προβλήματα και περιορισμοί. Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος συνέβη πριν από πολλούς αιώνες και η πρόσβαση σε πρωτογενείς πηγές ήταν περιορισμένη. Αυτό δημιούργησε προβλήματα στη συλλογή αξιόπιστων πληροφοριών. Για τον λόγο αυτό, εξετάστηκαν προσεκτικά και αξιοποιήθηκαν οι πρωτογενείς πηγές που είναι διαθέσιμες. Επιπλέον, κάποιες από τις αρχαίες πηγές περιείχαν ασάφειες ή έλειπαν από αυτές σημαντικές πληροφορίες. Για την επίλυση αυτού του προβλήματος έγινε προσπάθεια να συμπληρωθούν τυχόν ελλείψεις με βάση τη σύγκριση των πηγών και την εκτίμηση των ασαφειών. Ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα ήταν, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η αξιοπιστία των πηγών, η οποία αντιμετωπίστηκε με προσεκτική αξιολόγηση και με τη χρήση πολλαπλών αξιόπιστων πηγών, όπου ήταν δυνατό, ώστε να δημιουργηθεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Τελευταίο αλλά καθόλου αμελητέο ήταν το πρόβλημα με την ερμηνεία των πηγών. Η

ερμηνεία των πηγών είναι υποκειμενική και διαφέρει ανάλογα με τον ερευνητή, γι' αυτό θεωρήθηκε σημαντική η σαφήνεια και η διαφάνεια όσον αφορά τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την ερμηνεία των πηγών, ώστε οι επιλογές που έγιναν να είναι δικαιολογημένες.

Η μεθοδολογία έρευνας που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα ερευνητική εργασία με τίτλο “Η υψηλή στρατηγική Αθήνας και Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο: Διπλωματία και Συμμαχίες”, συνέβαλε στο να απαντηθούν τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα και με τα ευρήματα που προέκυψαν από την ερευνητική διαδικασία εκπληρώθηκε ο σκοπός της μελέτης, δηλαδή η διερεύνηση και η ανάλυση των πολιτικών, στρατηγικών και διπλωματικών επιλογών της Αθήνας και της Σπάρτης κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, καθώς και η κατανόηση των συμμαχιών που σχηματίστηκαν και του πώς αυτές επηρέασαν την εξέλιξη των γεγονότων.

5. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΡΕΑΛΙΣΜΟ

5.1 ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ

Οι απαρχές του ρεαλισμού, ο οποίος εμφανίστηκε ως απάντηση στις επικρατούσες ιδεαλιστικές και ουτοπικές απόψεις, εντοπίζονται στην περίοδο του μεσοπολέμου (1919-1939). Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου οι ιδεαλιστές συγγραφείς έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στην αναζήτηση των αιτιών του πολέμου, με την ελπίδα να βρουν λύσεις. Οι ρεαλιστές άσκησαν κριτική στην προσέγγιση αυτή και την έκριναν ως ανεπαρκή, υποστηρίζοντας ότι οι ιδεαλιστές παρέβλεψαν τον ρόλο της ισχύος και τα αντίθετα συμφέροντα των εθνών-κρατών, καθώς και ότι υπερεκτίμησαν την υποθετική ορθολογικότητα των ανθρώπων και την ικανότητά τους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την απειλή του πολέμου. Με το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου επαληθεύτηκε η ανεπάρκεια της ιδεαλιστικής προσέγγισης, και έτσι ανέκυψε μια νέα σχολή σκέψης, ο ρεαλισμός. Συγγραφείς όπως ο E. H. Carr, ο Hans J. Morgenthau και ο Reinhold Niebuhr, που ανήκαν στην γενιά των ρεαλιστών, ανέδειξαν την σημασία της ισχύος και τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα των διεθνών σχέσεων (Baylis et al.,2013).

Στον κόσμο των ρεαλιστών, τα κράτη αναδεικνύονται ως οι κυρίαρχοι δρώντες στην διεθνή σκηνή, με την κυριαρχία τους να εδραιώνεται στην ιδέα ότι κανένας άλλος παράγοντας δεν έχει την εξουσία να υποχρεώσει ένα κράτος να δράσει κατά συγκεκριμένο τρόπο. Οι πολυεθνικές εταιρείες και οι διεθνείς οργανισμοί, από την άλλη πλευρά,

λειτουργούν εντός του πλαισίου των διακρατικών σχέσεων και πρέπει να προσαρμόζονται στις συνθήκες αυτές (Heywood,2013).

Οι ρεαλιστές πιστεύουν ότι η κινητήρια δύναμη πίσω από τις ενέργειες των κρατών είναι η ανθρώπινη φύση, η οποία είναι σταθερή και χαρακτηρίζεται από εγωισμό. Για τον λόγο αυτό, επικρίνουν τους ιδεαλιστές για το ότι δεν λαμβάνουν υπόψη τους αυτή την πτυχή και για το ότι θεωρούν ότι οι άνθρωποι μπορούν να σκέφτονται διαφορετικά. Κατά τη γνώμη τους, στην παγκόσμια πολιτική, η αντιπαράθεση επικεντρώνεται στον αγώνα για ισχύ ανάμεσα στα κράτη, με κάθε ένα από αυτά να επιδιώκει την προώθηση των εθνικών του συμφερόντων (Heywood,2013).

Επιπλέον, για τους ρεαλιστές, η ισορροπία της ισχύος είναι αυτή που διαμορφώνει την δομή του διεθνούς συστήματος, επιτρέποντας σε ένα κράτος να δρα με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτρέπει τυχόν υπεροχή κάποιου άλλου κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο, η διπλωματία παίζει σημαντικό ρόλο στην εξισορρόπηση των εθνικών συμφερόντων (Heywood,2013).

Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η ρεαλιστική προσέγγιση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η χρήση στρατιωτικής βίας παραμένει το κυριότερο μέσο για την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και ότι η παγκόσμια πολιτική βασίζεται στην αρχή της αυτοβοήθειας, με τα κράτη να εξαρτώνται αποκλειστικά από τους στρατιωτικούς πόρους που έχουν στην κατοχή τους, ώστε να εξασφαλίσουν την επιβίωση τους σε ένα άναρχο περιβάλλον.

Στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, διακρίνονται δύο είδη ρεαλισμού, ο κλασικός ρεαλισμός και ο δομικός ή νεορεαλισμός. Οι κλασικοί ρεαλιστές, όπως ο Θουκυδίδης και ο Morgenthau, εστιάζουν στην ανθρώπινη φύση ως κινητήριο δύναμη της διεθνούς πολιτικής. Σύμφωνα με αυτούς, η επιθυμία για εξουσία και η προσπάθεια κυριαρχίας θεωρούνται βασικές πτυχές της ανθρώπινης φύσης και ερμηνεύουν τη συμπεριφορά των κρατών. Επιπλέον, αντιλαμβάνονται την ανθρώπινη φύση ως οδηγό της διεθνούς πολιτικής, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζουν ότι η αναζήτηση της ισχύος, η οποία αποτελεί ένα αργέγονο χαρακτηριστικό της διεθνούς συστημικής δομής, είναι αναπόφευκτη και αναγνωρίζεται ως φυσιολογική (Heywood,2013).

Από την άλλη πλευρά, ο δομικός ρεαλισμός, με κύριους εκφραστές τον Waltz και τον Mearsheimer, αποκλίνει από την έμφαση στην ανθρώπινη φύση και επικεντρώνεται

στη δομή του διεθνούς συστήματος ως καθοριστικό παράγοντα για τη συμπεριφορά των κρατών. Αποδίδει τις διεθνείς σχέσεις στην αναρχία του συστήματος, το οποίο δημιουργεί ένα περιβάλλον όπου τα κράτη πρέπει να προστατεύουν τα συμφέροντά τους. Οι δομικοί ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι η απουσία μιας ανώτερης αρχής οδηγεί στον ανταγωνισμό για την εξασφάλιση της ισχύος και κατ' επέκταση της ασφάλειας (Heywood,2013).

Τόσο ο κλασικός όσο και ο δομικός ρεαλισμός αντικατοπτρίζουν τις βασικές ιδέες που προκύπτουν από την θεωρία του ρεαλισμού, αλλά οι προσεγγίσεις τους διαφέρουν στον τρόπο με τον οποίο εξηγούν την δυναμική της διεθνούς πολιτικής.

5.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη, στο πλαίσιο του ρεαλισμού, είτε του κλασικού είτε του δομικού, έχουν διατυπωθεί οι εξής θεωρίες σχετικά με την φύση του πολέμου (Κουσκουβέλης,2004):

1. **Ανταγωνισμός της ισχύος:** Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι ο πόλεμος προκύπτει από τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών για την εξασφάλιση ή τη διατήρηση της ισχύος. Μέσα από την διαδικασία αυτή, τα κράτη επιδίδονται σε μια ανελέητη κούρσα εξοπλισμών και οδηγούνται σταδιακά στην σύγκρουση. Στην ενίσχυση του ανταγωνισμού και κατ' επέκταση στην χρήση στρατιωτικής βίας οδηγούν, επίσης, η ελλιπής γνώση σχετικά με τις δυνατότητες του αντιπάλου και η αβεβαιότητα σχετικά με τη μελλοντική κατανομή ισχύος, καθώς δημιουργούν συνθήκες ανασφάλειας και φόβου. Το παράδειγμα του Πελοποννησιακού Πολέμου, όπως το ερμηνεύει ο Θουκυδίδης, αναδεικνύει την ανάγκη για αντιμετώπιση του φόβου που προκαλείται από την ανάπτυξη της ισχύος του αντιπάλου. Η ίδια θεωρία προβλέπει ταυτόχρονα ότι ο πόλεμος είναι συχνά το μέσο δημιουργίας ή διατήρησης της ισορροπίας ισχύος, αντικατοπτρίζοντας την κατάσταση του διεθνούς συστήματος κατά περιόδους, όπου ο πόλεμος θεωρείτο αναπόφευκτο και νόμιμο μέσο για την επίτευξη πολιτικών στόχων.

2. **Ιμπεριαλισμός:** Βασική ιδέα της θεωρίας αυτής είναι ότι οι πόλεμοι προκύπτουν ως αποτέλεσμα των φιλοδοξιών και των επεκτατικών τάσεων των κρατών, αντί να οφείλονται σε προσπάθειες διαφύλαξης της ακεραιότητάς τους. Μία πιο σύγχρονη προσέγγιση θεωρεί τα κράτη ως ζωντανούς οργανισμούς που αναζητούν “ζωτικό χώρο” για την ανάπτυξή τους, με τον πόλεμο να χρησιμοποιείται ως μέσο για την εξασφάλιση

του χώρου αυτού. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η επιτυχία ενός κράτους μετριέται από την έκταση του ζωτικού χώρου που κατέχει, ενώ η δυναμική εδαφική επέκταση θεωρείται απαραίτητη για την απόκτηση ισχύος και κυριαρχίας. Η έννοια του “ζωτικού χώρου” συνδέεται επίσης με την έννοια των “ζωτικών συμφερόντων” που αναπτύχθηκε από τις υπερδυνάμεις κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα.

3. **Ηγεμονικός πόλεμος:** Η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει ότι οι ηγεμονικές δυνάμεις επιδιώκουν τη διατήρηση και την επέκταση της επιρροής τους, χρησιμοποιώντας τους παράγοντες ισχύος τους. Επιπλέον, επισημαίνει τον ρόλο του ηγεμόνα ως σταθεροποιητή στο διεθνές σύστημα, αλλά και το δίλημμα ασφαλείας που ωθεί την ηγεμονική δύναμη να επιδιώκει την εξασφάλιση της θέσης της και την αποτροπή εμφάνισης αντιπάλων. Ωστόσο, στα πλαίσια της θεωρίας αυτής γίνεται αναφορά και σε μια αντίθετη άποψη, η οποία θεωρεί τον ηγεμόνα ως αποσταθεροποιητικό στοιχείο, που προσπαθεί να ανατρέψει τον υφιστάμενο συσχετισμό δυνάμεων και να δημιουργήσει μια παγκόσμια αυτοκρατορία. Τέλος, υπογραμμίζεται ότι η ηγεμονία μπορεί να οδηγήσει σε πολέμους, λόγω της αντίδρασης των υπόλοιπων δυνάμεων και της προσπάθειάς τους να αντισταθμίσουν την ηγεμονική επιρροή.

4. **Ο κύκλος της ισχύος:** Η θεωρία του “κύκλου της ισχύος” αναλύει τον ανταγωνισμό ισχύος μεταξύ μεγάλων δυνάμεων, εστιάζοντας ιδιαίτερα στην εξέλιξη της ισχύος με την πάροδο του χρόνου. Σύμφωνα με αυτή, κάθε δύναμη διαγράφει έναν κύκλο όσον αφορά την ισχύ της, με την πιθανότητα πολέμου να αυξάνει σημαντικά σε συγκεκριμένα σημεία του κύκλου. Η καμπύλη που περιγράφει τη σχέση της ισχύος με τον χρόνο είναι ανάστροφα λογαριθμική, υποδεικνύοντας τις στιγμές που οι δυνάμεις είτε ενισχύονται είτε αδυνατούν. Αυτές οι σημαντικές αλλαγές στη σχετική ισχύ μπορεί να οδηγήσουν σε πόλεμο, καθώς τα κράτη είτε φοβούνται επιπλέον μείωση της ισχύος τους είτε αναπτύσσουν υπερβολική αυτοπεποίθηση από τη βελτίωση των δυνατοτήτων τους, καταλήγοντας έτσι σε συγκρούσεις. Σε γενικές γραμμές, η θεωρία αυτή αναλύει καταστάσεις στην ιστορική πορεία των μεγάλων δυνάμεων, κατά τις οποίες αυτές συγκρούονται είτε για να διατηρήσουν την ηγεμονία τους είτε για να αντικαταστήσουν την υπάρχουσα ηγεμονία.

5. **Συστημικός πόλεμος:** Η έννοια του συστημικού πολέμου απορρέει από την ιδέα ότι ο πόλεμος δεν είναι απλώς το αποτέλεσμα μεμονωμένων συγκρούσεων ανάμεσα σε κράτη, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της δομής και των συσχετισμών ισχύος στο διεθνές σύστημα. Χαρακτηριστικό του συστημικού πολέμου είναι ότι εξαπλώνεται σε ολόκληρο το διεθνές σύστημα, ενσωματώνοντας όλους τους ισχυρούς παράγοντες, ενώ

ταυτόχρονα συνδέεται στενά με την ανακατανομή της εξουσίας και των πόρων. Ένας πόλεμος μπορεί επίσης να χαρακτηριστεί συστημικός ως προς την προέλευσή του, όταν προκύπτει από δομικές μεταβολές του διεθνούς συστήματος.

6. **Η φύση του κράτους:** Κατά την θεώρηση αυτή, το κράτος αποτελεί ένα ενιαίο και ομοιογενές σύνολο, χαρακτηριζόμενο από μία συγκεκριμένη συμπεριφορά, και η αντιμετώπισή του ως τέτοιο συνάδει με τις βασικές αρχές του ρεαλισμού. Κεντρικό σημείο της θεωρίας είναι η ιδέα ότι ο πόλεμος αποτελεί αναπόφευκτο αποτέλεσμα της βίας που ενσωματώνεται στον ίδιο τον μηχανισμό του κράτους. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, τα σύγχρονα δυτικά κράτη απέκτησαν την εξουσία τους μέσω της χρήσης βίας, δημιουργώντας έτσι ένα νόμιμο μονοπώλιο για την άσκηση της. Η σύνδεση μεταξύ της εσωτερικής βίας και της εξωτερικής συμπεριφοράς του κράτους είναι βασική στην συγκεκριμένη θεωρία, καθώς όπως εκδηλώνεται η βίαιη φύση του κράτους στο εσωτερικό του, έτσι αναμένεται να μεταφερθεί και στη διεθνή σκηνή. Ωστόσο, η μεθοδολογική πρόκληση που προκύπτει είναι η δυσκολία επιβεβαίωσης ή διάψευσης αυτής της αιτιώδους σχέσης. Η ιδέα ότι όλα τα κράτη θα έπρεπε να βρίσκονται σε συνεχή κατάσταση πολέμου εάν ίσχυε αυτή η θεωρία αποτελεί μία πρόκληση για την πειστικότητα της.

6. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

6.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΕΔΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Για τον προσδιορισμό του εννοιολογικού περιεχομένου του όρου «στρατηγική» έχουν διατυπωθεί, ανά τους αιώνες, διάφοροι ορισμοί, οι οποίοι αντανakλούν την σημασία του. Αρχικά, η σημασία του όρου αυτού περιοριζόταν κυρίως στο πλαίσιο των στρατιωτικών και πολεμικών επιχειρήσεων, αντλώντας την ετυμολογία του από την αρχαία Ελλάδα και τις ελληνικές λέξεις “ στρατός” και “ηγούμαι”. Συγκεκριμένα, η στρατηγική αντιπροσώπευε την επιδέξια διοίκηση των στρατιωτικών δυνάμεων και τον κατάλληλο σχεδιασμό, με σκοπό την αποτελεσματική χρήση των πολεμικών πόρων για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων.

Στην σύγχρονη εποχή, η έννοια της στρατηγικής έχει επεκταθεί, αποκτώντας ευρύτερη σημασία. Κατά τον Κολιόπουλο, δύο είναι οι ορισμοί που μπορούν να περιγράψουν αποτελεσματικότερα το περιεχόμενο του όρου στρατηγική στις μέρες μας, και αυτοί περιλαμβάνουν αντίστοιχα την «τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής» και την «τέχνη της διαλεκτικής δύο αντιτιθέμενων θελήσεων που χρησιμοποιούν βία για να επιλύσουν τις διαφορές τους» (Κολιόπουλος, 2005) .

Συνολικά, η στρατηγική θα μπορούσε να οριστεί ως ο τρόπος χρήσης ή σύζευξης των διαθέσιμων μέσων, με σκοπό την επίτευξη εθνικών ή πολιτικών σκοπών, προερχόμενων από τους αντικειμενικούς στόχους της εθνικής ασφάλειας, σε περίπτωση σύγκρουσης. Είναι εμφανές ότι η ύπαρξη αντιπάλου αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη σύζευξη μέσων και σκοπών, με σκοπό την εξασφάλιση της επιβίωσης του κράτους σε διεθνές επίπεδο. Συνεπώς, η στρατηγική συμπεριφορά αντανακλά τις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού, εξηγώντας τη συμπεριφορά των διεθνών παραγόντων (Κολιόπουλος,2005).

Ο Clausewitz στο έργο του «Περί του Πολέμου» προέβει σε μία πρώτη διάκριση μεταξύ στρατηγικής και τακτικής. Ως στρατηγική ορίζει «την θεωρία την σχετική με τη χρήση των συμπλοκών στην εξυπηρέτηση του πολέμου», ενώ ως τακτική «την θεωρία την σχετική με τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων στην συμπλοκή» (Clausewitz,1999). Κατά την άποψη των Πλατιά και Κολιόπουλου, στη σύγχρονη εποχή, διακρίνονται τέσσερα επίπεδα στρατηγικής, τα οποία δεν είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους αλλά μάλλον αλληλοσυνδεόμενα (Platias & Koliopoulos,2010) :

1) Υψηλή Στρατηγική

Η υψηλή στρατηγική προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο ένα κράτος δημιουργεί ασφάλεια για τον ίδιο του τον εαυτό. Βασικός στόχος της υψηλής στρατηγικής είναι η αντιμετώπιση πιθανών απειλών και η εξασφάλιση των εθνικών συμφερόντων, με τη χρήση πολιτικών, στρατιωτικών και άλλων μέσων. Παράλληλα, η υψηλή στρατηγική συνιστά αντίδραση στις ενέργειες ανταγωνιστικών παραγόντων, με τα κράτη να αναπτύσσουν το καθένα την δική του στρατηγική, λαμβάνοντας υπόψη τις ενέργειες αυτές. Στο πλαίσιο αυτό, η υψηλή στρατηγική επιδιώκει τον καθορισμό προτεραιοτήτων, αξιολογώντας τις διαφορές απειλές και τους διαθέσιμους πόρους για την αντιμετώπισή τους (Πλατιάς,2023).

Όπως περιγράφει ο Basil Liddell Hart, η υψηλή στρατηγική συντονίζει όλους τους πόρους ενός έθνους ή ενός συνασπισμού εθνών, με σκοπό την υποστήριξη των στρατιωτικών δυνάμεων και κατ' επέκταση την επίτευξη των πολιτικών στόχων του πολέμου. Ο ίδιος αναγνωρίζει τη σημασία των οικονομικών, ανθρώπινων και ηθικών πόρων, καθώς και της μάχιμης ισχύος, ενσωματώνοντας διάφορα μέσα όπως η διπλωματική, η οικονομική, η ηθική και η εμπορική πίεση για την αποδυνάμωση του αντιπάλου (Hart,1995).

Σε γενικές γραμμές, η υψηλή στρατηγική αναφέρεται στη χρήση του συνόλου των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους για την επίτευξη των μακροπρόθεσμων πολιτικών

του στόχων, είτε αυτοί σχετίζονται με πιθανές συγκρούσεις είτε με την διαχείριση της ειρήνης (Πλατιάς,2023).

Σύμφωνα με την ανάλυση του Αθανάσιου Πλατιά, για να θεωρηθεί επιτυχημένη μια υψηλή στρατηγική, πρέπει να καλύπτονται οι ακόλουθες τέσσερις διαστάσεις (Πλατιάς,2023):

α) Διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος. Μία επιτυχημένη υψηλή στρατηγική πρέπει να ξεκινά από μία σωστή ανάλυση του διεθνούς περιβάλλοντος. Αυτό σημαίνει κατανόηση των προκλήσεων, των περιορισμών και των ευκαιριών που προκύπτουν. Η διάσταση αυτή επισημαίνει τη σημασία της εναρμόνισης της υψηλής στρατηγικής με τις γεωπολιτικές πραγματικότητες και τον διεθνή καταμερισμό της ισχύος.

β) Καθορισμός πολιτικών στόχων. Οι πολιτικοί στόχοι πρέπει να καθορίζονται βάσει των διαθέσιμων μέσων. Η αποφυγή της υπερεξάπλωσης είναι κρίσιμη για τη διατήρηση της βιωσιμότητας.

γ) Αποτελεσματικός συνδυασμός μέσων. Σύμφωνα με την διάσταση αυτή, τα μέσα πρέπει να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην επίτευξη των πολιτικών στόχων και η ιεραρχική κατανομή των πόρων πρέπει να αντανακλά τη σημασία των στόχων. Αυτό εμποδίζει την άσκοπη σπατάλη πόρων και προωθεί την αποτελεσματική υλοποίηση της υψηλής στρατηγικής.

δ) Διαμόρφωση εικόνας. Η συγκεκριμένη διάσταση επισημαίνει τη σημασία της δημιουργίας μιας εικόνας σχετικά με την υψηλή στρατηγική που να είναι αποδεκτή από το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον. Η υποστήριξη της κοινωνίας, η συνεργασία στο εσωτερικό και η διεθνής νομιμοποίηση είναι ουσιαστικές για την επιτυχία.

2) Στρατιωτική Στρατηγική

Η στρατιωτική στρατηγική αφορά το συνολικό πλαίσιο σχεδιασμού και χρήσης των στρατιωτικών μέσων ενός κράτους με σκοπό την επίτευξη το πολιτικών του στόχων. Στο επίκεντρο της στρατιωτικής στρατηγικής βρίσκεται η ιδέα ότι οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν το βασικό εργαλείο για την εξασφάλιση και την προαγωγή των εθνικών συμφερόντων. Η στρατηγική αυτή καθορίζει πως θα χρησιμοποιηθούν τα στρατιωτικά μέσα σε ειρηνικές συνθήκες, αλλά και πώς θα ανταποκριθούν σε ενδεχόμενες συγκρούσεις. Η διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής στρατιωτικής στρατηγικής απαιτεί την ανάλυση του γεωπολιτικού περιβάλλοντος, των δυνατών σημείων και των αδυναμιών του εχθρού, καθώς και των διεθνών συνθηκών.

3) Επιχειρησιακή Τέχνη

Η επιχειρησιακή τέχνη αντιπροσωπεύει το σύνολο των στρατηγικών και τακτικών που χρησιμοποιούνται σε ένα θέατρο επιχειρήσεων και περιλαμβάνει την ανάλυση, το σχεδιασμό και την εκτέλεση επιχειρήσεων με στόχο την επίτευξη των προκαθορισμένων στρατηγικών στόχων. Στο πλαίσιο αυτό, το θέατρο επιχειρήσεων αναφέρεται σε ένα περιορισμένο γεωγραφικό χώρο όπου εκτυλίσσονται στρατιωτικές ενέργειες. Στο σύνολο της, η επιχειρησιακή τέχνη αποτελεί βασικό στοιχείο της στρατιωτικής δράσης, επιτρέποντας τη συντονισμένη και αποτελεσματική εφαρμογή των στρατηγικών και τακτικών αποφάσεων στο πεδίο της μάχης.

4) Τακτική

Η τακτική αναφέρεται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση συγκεκριμένων κινήσεων κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης μάχης ή επιχείρησης, με σκοπό την επίτευξη των στρατηγικών στόχων. Επιπλέον, αποτελεί κομμάτι του συνολικού στρατηγικού πλαισίου και επικεντρώνεται στη χρήση συγκεκριμένων πόρων και δυνατοτήτων σε περιορισμένο χώρο και χρόνο.

Ουσιαστικά, η τακτική αναλαμβάνει την εφαρμογή των στρατηγικών αποφάσεων στις συγκεκριμένες συνθήκες μάχης. Αυτό περιλαμβάνει την επιλογή συγκεκριμένων θέσεων, τακτικών μετακινήσεων, χρήσης όπλων και αντιδράσεων σε αλλαγές στο πεδίο της μάχης. Συχνά, η τακτική εξελίσσεται δυναμικά κατά τη διάρκεια μιας μάχης προσαρμόζοντας τις στρατηγικές αποφάσεις στην εξέλιξη των γεγονότων.

6.2 ΕΝΝΟΙΕΣ ΣΤΡΑΤΗΣΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

1) Άμεση και Έμμεση προσέγγιση

Η άμεση και η έμμεση προσέγγιση αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές στρατηγικές προσεγγίσεις στον τομέα της πολεμικής και της στρατηγικής σχεδίασης. Η άμεση προσέγγιση επικεντρώνεται στην επίθεση κατά του κέντρου βάρους του αντιπάλου, με στόχο να πληγούν τα ισχυρότερα σημεία του. Στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής αυτό σημαίνει προσανατολισμό των πολεμικών ενεργειών κατά του κύριου αντιπάλου, επιδιώκοντας την αποδυνάμωση της ουσιαστικής ισχύος του, προκειμένου να επιτευχθεί η γρήγορη επίλυση της σύγκρουσης (Κολιόπουλος, 2008). Από την άλλη πλευρά, η έμμεση προσέγγιση εστιάζει στην προσπάθεια αποφυγής τόσο

των ισχυρών σημείων του αντιπάλου, όσο και της άμεσης σύγκρουσης, με σκοπό την επιτυχή αποκλιμάκωση της κατάστασης (Hart,1995).

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι και οι δύο προσεγγίσεις θεωρούνται θεμιτές, αλλά ορίζονται ως καταλληλότερες για διαφορετικά επίπεδα στρατηγικής. Η άμεση προσέγγιση θεωρείται πιο κατάλληλη για τα επίπεδα της υψηλής και της στρατιωτικής στρατηγικής, όπου η αποφασιστική δράση είναι συχνά αναγκαία, ενώ η έμμεση προσέγγιση εφαρμόζεται συνήθως με μεγαλύτερη επιτυχία σε επίπεδο επιχειρησιακού και τακτικού σχεδιασμού, επιτρέποντας την διαφύλαξη των πόρων μέσω της αποφυγής περιττού κόστους κατά την διάρκεια των επιχειρήσεων (Κολιόπουλος,2008).

Παρά ταύτα, υπάρχουν και περιπτώσεις όπου και οι δύο προσεγγίσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τον ίδιο βαθμό επιτυχίας σε όλα τα επίπεδα. Στις περιπτώσεις αυτές, η επιλογή μεταξύ άμεσης και έμμεσης προσέγγισης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των διαθέσιμων πόρων, του περιβάλλοντος της μάχης και των στόχων που έχει η κάθε πλευρά (Κολιόπουλος,2008).

2) Αποτροπή και Πειθαναγκασμός

Η αποτροπή και ο πειθαναγκασμός αποτελούν δύο διακριτές έννοιες στο πλαίσιο της διαχείρισης καταστάσεων και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των κρατών. Και οι δύο έννοιες σχετίζονται με την απειλή χρήσης βίας, αλλά διαφέρουν στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τον αντίπαλο και τον στόχο που επιδιώκουν.

Η αποτροπή επιδιώκει να διατηρήσει το υπάρχον status quo, δηλαδή την τρέχουσα κατάσταση ή ισορροπία, μέσω εκτόξευσης απειλών για άσκηση βίας. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της αποτροπής είναι η αποφυγή της αλλαγής της υφιστάμενης κατάστασης, με το να επιβάλει στον αντίπαλο ένα υψηλό κόστος που θα υπερβαίνει κατά πολύ τα πιθανά οφέλη που θα αποκομίσει από την αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης (Morgan,1977).

Αντίθετα, ο πειθαναγκασμός επιδιώκει την αλλαγή του status quo μέσω απειλής. Η πειθαναγκαστική στρατηγική στοχεύει στο να πεισθεί ο αντίπαλος να αλλάξει συμπεριφορά μέσω της απειλής χρήσης βίας. Εδώ, το κόστος για τον αντίπαλο προκύπτει ανεξάρτητα από το εάν αλλάξει ή όχι τη συμπεριφορά του, αλλά η απειλή προσπαθεί να καταστήσει ακόμη πιο υψηλό το κόστος της μη συμμόρφωσης (Κολιόπουλος,2008).

Και στις δύο περιπτώσεις, ο παράγοντας που καθορίζει την επιτυχία είναι η αξιοπιστία της απειλής. Είναι σημαντικό να υπάρχουν τα απαραίτητα μέσα και η

διάθεση για την υλοποίηση της απειλής, ενώ ο αντίπαλος πρέπει να είναι πεπεισμένος αφενός ότι αυτά τα μέσα υπάρχουν και αφετέρου ότι υπάρχει πραγματική δέσμευση για τη χρήση τους. Κατά συνέπεια, η δυναμική της απειλής συνδέεται με το σχετικό κόστος που θα υποστεί ο αντίπαλος σε σύγκριση με τα πιθανά οφέλη του (Κολιόπουλος,2008).

3) Εκμηδένιση και Εξουθένωση

Η στρατηγική της εκμηδένισης επιδιώκει την ολοκληρωτική καταστροφή της στρατιωτικής δύναμης του αντιπάλου, μέσω της αποφασιστικής αναμέτρησης με αυτόν στο πεδίο της μάχης. Η φιλοσοφία αυτής της στρατηγικής είναι απόλυτη και ακραία, στηρίζεται στην απεριόριστη χρήση βίας και στοχεύει στην αφαίρεση κάθε ικανότητας του αντιπάλου να αντισταθεί. Απώτερος σκοπός της στρατηγικής αυτής είναι η πλήρης εξάλειψη του αντιπάλου, με την καταστροφή του σε όλους τους τομείς (Κολιόπουλος,2008).

Από την άλλη πλευρά, η στρατηγική της εξουθένωσης επικεντρώνεται στην πίεση του αντιπάλου όχι μόνο στον στρατιωτικό αλλά και στον πολιτικό, οικονομικό και διπλωματικό τομέα. Αν και διατηρεί μία στρατιωτική διάσταση, η εξουθένωση διαφοροποιείται από την εκμηδένιση ως προς τη μη χρήση ωμής βίας. Παρόλα αυτά, μπορεί να στοχεύει στην ολοκληρωτική εξάλειψη του αντιπάλου στους τομείς που αναφέρθηκαν παραπάνω, αποφεύγοντας ωστόσο τη χρήση τυφλής βίας (Κολιόπουλος,2008).

Συνήθως, η στρατηγική της εξουθένωσης επιλέγεται από τον λιγότερο ισχυρό από τους αντιπάλους, ο οποίος τις περισσότερες φορές είναι αμυνόμενος, προκειμένου να αποφευχθεί η αποφασιστική μάχη και να διατηρηθούν οι δυνάμεις και οι πόροι του. Η εξουθένωση προσφέρει σε αυτό το λιγότερο ισχυρό κράτος περισσότερες ευκαιρίες για διάβρωση της ισχύος του αντιπάλου και ανατροπή των δυνάμεών του, δίνοντάς του ταυτόχρονα, περισσότερες πιθανότητες για επιτυχία (Clausewitz,1999).

Και οι δύο στρατηγικές αντανακλούν διαφορετικές φιλοσοφίες και προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση των εχθρικών δυνάμεων, ανάλογα με τους πολιτικούς σκοπούς που εξυπηρετούν και τις συνθήκες της σύγκρουσης.

Οι έννοιες της άμεσης και έμμεσης προσέγγισης δύναται να συνδυαστούν με τις στρατηγικές εκμηδένισης και εξουθένωσης στο πλαίσιο της επίτευξης στρατηγικών στόχων σε πολεμικές και στρατηγικές καταστάσεις, με στόχο την δημιουργία μιας ολοκληρωμένης και αποτελεσματικής στρατηγικής.

Η άμεση προσέγγιση, η οποία εστιάζει στην ανοιχτή σύγκρουση και την καταστροφή των εχθρικών στρατιωτικών δυνάμεων, μπορεί να υφίσταται σε συνδυασμό με τη στρατηγική εκμηδένισης. Η καταστροφή των εχθρικών στρατιωτικών δυνάμεων αποτελεί σημαντικό βήμα προς την επίτευξη της ολοκληρωτικής εξόντωσης ή αποκλεισμού της εχθρικής δυνατότητας αντίστασης, όπως περιγράφεται στη στρατηγική εκμηδένισης. Από την άλλη πλευρά, η έμμεση προσέγγιση, που επικεντρώνεται στη χρήση μη καταστροφικών μέσων όπως η οικονομική ή η πολιτική πίεση, συνδέεται συχνά με τη στρατηγική εξουθένωσης. Η έμμεση προσέγγιση χρησιμοποιείται για την υπονόμευση της εχθρικής βάσης υποστήριξης, όπως περιγράφεται στη στρατηγική εξουθένωσης. Εδώ, οικονομικά, πολιτικά ή κοινωνικά μέσα χρησιμοποιούνται για να υπονομεύσουν τους πόρους και τη θέληση του εχθρού να συνεχίσει τον πόλεμο (Platias&Koliopoulos,2010).

7. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ

7.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος αποτέλεσε την σημαντικότερη στρατιωτική σύγκρουση που διεξήχθη στην αρχαία Ελλάδα. Στον πόλεμο αυτό, ο οποίος διήρκεσε από το 431 π.Χ. έως το 404 π.Χ. και που σήμανε το τέλος του «Χρυσού Αιώνα» της αρχαίας Ελλάδας, κύριοι πρωταγωνιστές υπήρξαν οι δύο ισχυρότερες πόλεις-κράτη της εποχής, δηλαδή η Αθήνα και η Σπάρτη, καθεμία από τις οποίες συνέδραμαν οι σύμμαχοί τους, καθώς η Αθήνα ηγείτο της «Δηλιακής Συμμαχίας», ενώ η Σπάρτη του «Πελοποννησιακού Συνασπισμού».

Οι αιτίες του πολέμου, ο οποίος ξεκίνησε από γεγονότα που εκτυλίχθηκαν μεταξύ των Αθηναίων και των Σπαρτιατών αλλά που εξελίχθηκε σύντομα σε έναν εκτεταμένο πόλεμο με την συμμετοχή πολλών ελληνικών πόλεων, ήταν πολλές και ποικίλες. Η άποψη που κυριαρχεί είναι ότι ο Πελοποννησιακός Πόλεμος ήταν αποτέλεσμα, της ανησυχίας των Σπαρτιατών για την συνεχώς αυξανόμενη ισχύ της Αθήνας. Οι Αθηναίοι είχαν υιοθετήσει μια ηγεμονική συμπεριφορά και προσπάθησαν να επιβάλουν τον δικό τους πολιτικό και πολιτιστικό τρόπο ζωής σε άλλες πόλεις, με σκοπό την διατήρηση και την διεύρυνση της επικρατούσας θέσης τους. Οι Σπαρτιάτες, από την άλλη πλευρά, αντιλαμβανόμενοι τις επεκτατικές τάσεις της Αθήνας, προσπάθησαν να αντισταθούν και να περιορίσουν την αθηναϊκή επιρροή, επιδιώκοντας με τον τρόπο αυτό να διατηρήσουν την παραδοσιακή εξουσία τους. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων

έπαιξαν οι ιδεολογικές διαφορές μεταξύ του δημοκρατικού πολιτεύματος της Αθήνας και του ολιγαρχικού συστήματος διακυβέρνησης της Σπάρτης (Θουκυδίδης, 2011).

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος διήρκεσε περίπου 27 χρόνια και χωρίζεται στις ακόλουθες τρεις περιόδους (Kagan, 2003):

1) **Δεκαετής ή Αρχιδάμειος πόλεμος:** Στην πρώτη αυτή περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου που εκτείνεται από το 431- 421 π.Χ., το έναυσμα των εχθροπραξιών αποτέλεσε η αποτυχημένη επίθεση των Θηβαίων, που περιλαμβάνονταν στους συμμάχους της Σπάρτης, εναντίον της πόλης των Πλαταιών, που ήταν σύμμαχοι της Αθήνας, την άνοιξη του 431 π.Χ. Λίγο καιρό αργότερα, η εμφάνιση του Αρχίδαμου στην Αττική οδήγησε στην ερήμωση της περιοχής, με τους Αθηναίους, οι οποίοι ήθελαν να αποφύγουν την αντιπαράθεση με τον εχθρό στην ξηρά, να έχουν εγκατασταθεί εντός των Μακρών Τειχών και να περιορίζονται στις ναυτικές επιχειρήσεις, λεηλατώντας τις παράκτιες περιοχές της Πελοποννήσου. Την άνοιξη του επόμενου έτους, δηλαδή το 431 π.Χ. η Αθήνα πλήττεται από λοιμό, ο οποίος εξασθένησε την πόλη και της στέρησε τον ηγέτη της, τον Περικλή.

Η επιδημία, η καταστροφή των καλλιεργήσιμων εκτάσεων από τον εχθρό, οι εσωτερικές αντιπαλότητες, καθώς και έλλειψη ευελιξίας στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, προκάλεσαν κρίση στο εσωτερικό της αθηναϊκής κοινωνίας. Στο πολιτικό προσκήνιο πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν τώρα οι Κλέων και Νικίας. Οι Αθηναίοι, ωστόσο, παρά τις δυσκολίες καταφέρνουν να ανακτήσουν ορισμένες πόλεις και να καταλάβουν την Πύλο το 425 π.Χ.

Σύντομα ήρθε η σειρά της Σπάρτης να ανατρέψει την ισορροπία, με τον Πελοποννησιακό Συνασπισμό να επιτυγχάνει συνεχόμενες νίκες και να καταλαμβάνει σημαντικές πόλεις, όπως η Αμφίπολη το 424 π.Χ.. Η πρώτη φάση του Πελοποννησιακού Πολέμου έληξε με την Νικίειο ειρήνη το 421 π.Χ.. Η ανάγκη για ανάπαυλα οδήγησε τις δύο πλευρές στο να συνάψουν αυτή την ειρήνη διάρκειας πενήντα ετών, με την οποία οι δύο πόλεις συμφώνησαν να επανέλθουν στα προ του πολέμου σύνορά τους.

2) **Σικελική εκστρατεία:** Κατά την περίοδο αυτή που καλύπτει τα έτη 415 – 413 π.Χ., κεντρικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων έχει ο Αλκιβιάδης, ο οποίος ως ικανότατος και φιλόδοξος πολιτικός, κατάφερε να εξασφαλίσει τη συγκατάθεση της Εκκλησίας του Δήμου για εκστρατεία στην Σικελία, εκμεταλλευόμενος τον πόλεμο μεταξύ των σικελικών πόλεων Έγεστας και Σελινούντος. Έτσι, παρά την έντονη διαφωνία του Νικία, ορίστηκαν από την Εκκλησία τρεις στρατηγοί με πλήρεις εξουσίες, μεταξύ των οποίων και ο Αλκιβιάδης, με σκοπό να διεξάγουν την εκστρατεία αυτή.

Κατά την άφιξη του αθηναϊκού στόλου στην Σικελία, στην Αθήνα εκδηλώθηκε σοβαρή πολιτική κρίση. Ο Αλκιβιάδης κατηγορήθηκε για ιεροσυλία και ανακλήθηκε από την εκστρατεία. Προσποιούμενος ότι θα επέστρεφε στην Αθήνα, δραπετεύσε προς τη Σπάρτη, προδίδοντας στα σχέδια των Αθηναίων.

Στη Σικελία, η απουσία του Αλκιβιάδη, η αμηχανία του Νικία και ο θάνατος του Λάμαχου δημιουργούν άσχημες συνθήκες για τους Αθηναίους. Αν και αρχικά οι Συρακούσιοι συμφωνούν να παραδοθούν, η άφιξη σπαρτιατικών ενισχύσεων ανατρέπει την κατάσταση. Οι Αθηναίοι υποχωρούν και οι στρατηγοί τους παραδίδονται και εκτελούνται. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν σε σημαντική ήττα και καταστροφή των Αθηναίων.

3) **Δεκελεικός πόλεμος:** Η τρίτη και τελευταία περίοδος του Πελοποννησιακού Πολέμου αναφέρεται στα γεγονότα των ετών 413 - 404 π.Χ. Οι Αθηναίοι, μετά την ήττα στη Σικελία, αντιμετώπισαν περαιτέρω δυσκολίες. Η κατάληψη και η οχύρωση της Δεκέλειας από τον σπαρτιατικό στρατό στέρησε την ύπαιθρο από τους Αθηναίους. Ταυτόχρονα, ο Αλκιβιάδης που βρισκόταν τώρα στην Μικρά Ασία προέτρεψε τους Πέρσες να συντηρήσουν την πολεμική κατάσταση στον ελλαδικό χώρο, και έτσι αυτοί χρηματοδότησαν τους Σπαρτιάτες για την ναυπήγηση στόλου.

Μετά την ήττα της Σπάρτης το 406 π.Χ. στις Αργινούσες, οι συγκρούσεις μεταφέρθηκαν στην περιοχή του Βορείου Αιγαίου, με τον Λύσανδρο να νικάει το 405 π.Χ. τις αθηναϊκές ναυτικές δυνάμεις και να επιβάλει πλήρη πολιορκία στην Αθήνα. Οι Αθηναίοι, εξαντλημένοι, παραδόθηκαν το 404 π.Χ., θέτοντας τέλος στον Πελοποννησιακό Πόλεμο.

7.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Μετά το τέλος των Μηδικών Πολέμων, παρατηρείται μια εξέλιξη στις γεωπολιτικές σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ενώ οι Αθηναίοι, επικαλούμενοι τον περσικό κίνδυνο, συνέχιζαν να παρουσιάζονται ως προστάτες και απελευθερωτές των Ελλήνων, οι Σπαρτιάτες αντιμετώπιζαν προβλήματα στο εσωτερικό της Πελοποννήσου, με αποτέλεσμα να εμπλέκονται πολλές φορές σε εσωτερικούς πολέμους. Επιπλέον, καθώς η Αθήνα άρχισε σταδιακά να αναδύεται ως ηγεμονικός παράγοντας μέσα στην Δηλιακή Συμμαχία, η οποία διέθετε πλέον μεγάλη ισχύ

και πλούτη, η δημιουργία κλίματος αντιπαλότητας μεταξύ των δύο πόλεων ήταν αναπόφευκτη (Kagan,2003).

Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, ο κύριος λόγος για το ξέσπασμα του Πελοποννησιακού Πολέμου, δηλαδή αυτό που οδήγησε τους Λακεδαιμονίους να στραφούν εναντίον των Αθηναίων, ήταν ο φόβος που τους προκάλεσε η ταχεία ανάπτυξη της πόλης της Αθήνας. Αυτό αποκαλύπτει μια ανισορροπία ισχύος ανάμεσα στις δύο αυτές πόλεις, η οποία είναι εύκολο να ερμηνευθεί, καθώς η Αθήνα χάρη στην ναυτική της ισχύ και το εμπόριο είχε δημιουργήσει ουσιαστικά μια θαλασσοκρατία, σε αντίθεση με την Σπάρτη που διατηρούσε μια καθαρά αγροτική οικονομία (Πλατιάς,2023).

Η ανάγκη των Αθηναίων να αντιμετωπίσουν την έλλειψη εύφορης γης στην Αττική, σε συνάρτηση με την συνεχή πίεση που προκαλούσε η δημογραφική αύξηση, τους ώθησε στο να ασχοληθούν με τις θαλάσσιες δραστηριότητες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η ναυτική τους δύναμη να αναπτυχθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε να είναι σε θέση να ηγηθούν των Ελλήνων για την απελευθέρωση των παράκτιων πόλεων της Μικράς Ασίας από την περσική κατοχή. Ωστόσο, μέσα από την διαδικασία αυτή ο έλεγχος των Αθηναίων προς του συμμάχους τους εντάθηκε και οδήγησε στην δημιουργία της αθηναϊκής αυτοκρατορίας. Η αυτοκρατορία αυτή επέφερε σημαντικά κέρδη και πλούτο στην Αθήνα, μέσω της είσπραξης συμμαχικών εισφορών, της εκμετάλλευσης των αυτοκρατορικών ορυχείων και των εκτεταμένων εμπορικών δραστηριοτήτων, αυξάνοντας συνεχώς την οικονομική ισχύ της πόλης και ενισχύοντας παράλληλα την ναυτική της δύναμη, η οποία με την σειρά της ήταν ικανή να προσφέρει σταθερότητα και ασφάλεια στην αυτοκρατορία. Το σύστημα αυτό εξασφάλιζε την επιβίωση και την επέκταση της Αθήνας, καθιστώντας την εξαιρετικά ισχυρή σε στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο (Πλατιάς,2023).

Η ραγδαία αυτή αύξηση της αθηναϊκής ισχύος συνεπάγονταν αναπόφευκτα τη σχετική ύφεση της σπαρτιατικής ισχύος. Η Αθήνα, δημιουργώντας τη δική της, ανεξάρτητη σφαίρα επιρροής, δεν άφηνε στην Σπάρτη περιθώρια επέμβασης εντός αυτής. Σημαντικό είναι επίσης ότι η ανταγωνιστική παρουσία της Αθήνας προσέφερε σε άλλες πόλεις, συμπεριλαμβανομένων των πελοποννησιακών, την δυνατότητα μιας διαφορετικής επιλογής πέραν της υποταγής στην επιρροή της Σπάρτης. Αυτό, φυσικά, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του ελέγχου που ασκούσε η Σπάρτη στους συμμάχους της και την έκθεσή της σε περαιτέρω πιέσεις για να προσαρμοστεί στις επιθυμίες τους. Η δυσμενής αυτή κατάσταση για την Σπάρτη, επιδεινώθηκε από την συνεχή μείωση του πληθυσμού της, μειώνοντας περαιτέρω την απόλυτη ισχύ της (Κολιόπουλος,2005).

Όσον αφορά, λοιπόν, τον συσχετισμό ισχύος μεταξύ της Αθήνας και της Σπάρτης, την περίοδο πριν το ξέσπασμα του Πελοποννησιακού πολέμου, φαίνεται ξεκάθαρα ότι η Αθήνα υπερτερούσε της Σπάρτης και των συμμάχων της σε τέτοιο βαθμό ώστε να θεωρείται απρόσβλητη. Από αυτή ακριβώς την ανισορροπία της ισχύος προέκυψε για την Σπάρτη ένα σημαντικό δίλημμα ασφαλείας που την οδήγησε στην απόφασή της να στραφεί εναντίον της Αθήνας. Αν συνέχιζε να παραμένει θεατής και να μην αντιδρά στην αύξηση της αθηναϊκής ισχύος, ελλόχευε ο κίνδυνος υπονόμησης της δικής της ασφάλειας και επιρροής, που θα είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή της ισορροπίας δυνάμεων στον ελληνικό κόσμο. Η συμμετοχή της Σπάρτης στον Πελοποννησιακό Πόλεμο αποτελεί το αποτέλεσμα του διλήμματος αυτού, όπου η ανάγκη για ασφάλεια ώθησε την πόλη σε μια ιστορική σύγκρουση που διαμόρφωσε το πολιτικό τοπίο της αρχαίας Ελλάδας (Platias&Koliopoulos,2010).

8. Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

8.1 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η Αθήνα όντας ικανοποιημένη από την υφιστάμενη κατάσταση, υιοθέτησε μια υψηλή στρατηγική αμυντικού χαρακτήρα, με στόχο να αποτρέψει τον αντίπαλο από το να προβεί σε ενέργειες αλλαγής της κατάστασης αυτής. Κεντρικό στοιχείο αυτής της στρατηγικής ήταν η πεποίθηση περί αναίτιας εμπλοκής σε ένοπλη σύγκρουση, καθιστώντας σαφές ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις της Αθήνας ήταν ανίκητες και ότι η πόλη διέθετε επαρκείς πόρους για μακροχρόνια αντίσταση. Στην ουσία, δηλαδή, η Αθήνα, μέσω της στρατηγικής εξουθένωσης, η οποία εστίαζε στην οικονομική ισχύ, είχε ως στόχο να πείσει την αντίπαλη πλευρά ότι οποιαδήποτε προσπάθεια αλλαγής του status quo θα ήταν ανεπιτυχής (Πλατιάς,2023) .

Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, η Αθήνα αποτελεί παράδειγμα του “συντηρητικού” κράτους, όπως το περιγράφει ο Liddell Hart, που επιτυγχάνει τους στόχους του πείθοντας τον αντίπαλο να μην πραγματοποιήσει να επιθετικά του σχέδια. Έτσι, η Αθήνα, αντί να επικεντρωθεί στον στρατιωτικό αγώνα επέλεξε να ακυρώσει τα σχέδια της Σπάρτης, αναγκάζοντάς την να αναγνωρίσει το ανώφελο των προσπαθειών της (Hart,1974).

Η στρατηγική που ακολούθησε ο Περικλής στο πλαίσιο της αθηναϊκής εξωτερικής πολιτικής στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, περιελάμβανε δύο βασικές στρατηγικές προσεγγίσεις: α) την απόρριψη του κατευνασμού και β) την αποφυγή της υπερεξάπλωσης. Επιδιώκοντας την διατήρηση της ισοτιμίας με την Σπάρτη, ο Περικλής αρνούνταν κάθε μονομερή παραχώρηση, όπως την ανάκληση του Μεγαρικού ψηφίσματος, καθώς θεωρούσε ότι κάθε υποχώρηση θα έθετε υπό αμφισβήτηση την αποφασιστικότητα και την θέληση των Αθηναίων, θα υπονόμει την ισοτιμία και θα προκαλούσε νέες απαιτήσεις από την Σπάρτη, ενώ ταυτόχρονα θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως αδυναμία από τους συμμάχους του (Πλατιάς,2023).

Εξίσου κρίσιμη για το στρατηγικό σχέδιο του Περικλή ήταν η αποφυγή της υπερεξάπλωσης. Ο ίδιος, κατανοώντας τον κίνδυνο της υπερβολικής δέσμευσης σε στόχους που υπερβαίνουν τους διαθέσιμους πόρους, απέρριπτε την ιδέα για μεγαλύτερη εδαφική επέκταση και προέτρεπε τους Αθηναίους να μην επιχειρήσουν να επεκτείνουν την κυριαρχία τους, ώστε να αποφύγουν πιθανή ταυτόχρονη σύγκρουση με τρίτη δύναμη. Αυτό αντικατοπτρίζει την αντίληψή του ότι η υποστήριξη στόχων που υπερβαίνουν τα διαθέσιμα μέσα οδηγεί σε αδιέξοδα, με το κόστος να υπερβαίνει το όφελος, και ότι η υπερβολική φιλοδοξία μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες για ένα κράτος, εκθέτοντας μακροπρόθεσμα την ισχύ του σε κίνδυνο και αποτελώντας πηγή αδυναμίας (Platias&Koliopoulos,2010).

Όσον αφορά τώρα τα μέσα που χρησιμοποίησε ο Περικλής για να εφαρμόσει την υψηλή του στρατηγική στον πόλεμο εναντίον της Σπάρτης, αυτά επεκτείνονταν πέρα από συνηθισμένα για την εποχή στρατιωτικά μέσα, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών, τεχνολογικών, διπλωματικών και ψυχολογικών μέσων. Η συνδυαστική χρήση αυτών των συγκεκριμένων μέσων είχε ως στόχο (Platias&Koliopoulos,2010):

1) **Την εξισορρόπηση της αντίπαλης ισχύος.** Η στρατηγική του Περικλή επικεντρώνονταν αρχικά στην επίτευξη ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ της Αθήνας, της Σπάρτης και των συμμάχων αυτής. Η εξισορρόπηση αυτή επιτυγχάνονταν είτε μέσω εξωτερικών συμμαχιών, εκμεταλλευόμενη τους συμμαχικούς πόρους των ελεύθερων πόλεων της Χίου, της Κέρκυρας και της Λέσβου και εξασφαλίζοντας την συνδρομή της ναυτικής τους δύναμης σε καιρό πολέμου, είτε μέσω εσωτερικής εξισορρόπησης, χρησιμοποιώντας τους πόρους της ίδιας της Αθήνας και της αυτοκρατορίας της, με τις υποτελείς πόλεις να προσφέρουν οικονομική υποστήριξη άλλα και εκπαιδευμένους ναυτικούς για τον αθηναϊκό στόλο. Επιπλέον, οι Αθηναίοι προέβησαν στη δημιουργία

αποθεματικού ταμείου και ναυτικής εφεδρείας για περιόδους έκτακτης ανάγκης, θέλοντας έτσι να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους αν αντιμετώπιζαν έλλειψη πόρων σε έναν μακροχρόνιο πόλεμο. Σημαντική ήταν επίσης και η επένδυση του Περικλή στην συνεχή ναυτική εκπαίδευση των Αθηναίων, μέσω της οποίας η πόλη είχε στην διάθεσή της έναν μεγάλο αριθμό άρτια εκπαιδευμένων και αξιόπιστων ναυτικών. Σε γενικές γραμμές η αξιοποίηση του αθηναϊκού πλούτου και των πόρων, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες των συμμάχων και των υποτελών της αυτοκρατορίας, αποτελούσαν τη βάση για την υλοποίηση των πολιτικών στόχων της πόλης στη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου.

- 2) **Την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της Αθήνας και τον περιορισμό των πλεονεκτημάτων του εχθρού.** Σημαντικό πλεονέκτημα για την Αθήνα αποτελούσε το οχυρωματικό της σύστημα, δηλαδή τα τείχη της. Αμέσως μετά την αποχώρηση των Περσών, οι Αθηναίοι ξεκίνησαν την ανοικοδόμηση των τειχών αυτών, ενώ οι Σπαρτιάτες προσπάθησαν να τους αποτρέψουν, προτείνοντας την κατεδάφιση των τειχών όλων των πόλεων που βρισκόταν εκτός της Πελοποννήσου. Ωστόσο, οι Αθηναίοι με πρωτοβουλία του Θεμιστοκλή καθυστέρησαν την απόκρισή τους, κερδίζοντας χρόνο για να ολοκληρώσει η ανοικοδόμησης. Τα τείχη αυτά έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στις σχέσεις των δύο πόλεων και στην εξέλιξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, καθώς αντιστάθμιζαν το βασικό πλεονέκτημα της Σπάρτης, που δεν ήταν άλλο από το πανίσχυρο πεζικό της. Ένα δεύτερο πλεονέκτημα που εκμεταλλεύτηκε ο Περικλής ήταν η κυριαρχία της Αθήνας στην θάλασσα. Αντί να αντιμετωπίσουν κατά μέτωπο το πεζικό της Σπάρτης, οι Αθηναίοι προτίμησαν να επικεντρωθούν στο ναυτικό τους. Ο Περικλής πρότεινε να την πραγματοποιήσει ναυτικών επιδρομών στην εχθρική επικράτεια, ώστε να αυξηθεί το κόστος του πολέμου για τους Σπαρτιάτες, χωρίς να εκτεθεί η Αθήνα σε σοβαρούς κινδύνους.
- 3) **Αποτροπή του αντιπάλου μέσω άρνησης της επιτυχίας του και επιδέξιας χρήσης αντιποίνων.** Ο Περικλής ανέπτυξε μια υψηλή στρατηγική για την Αθήνα κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, με την χρήση της αποτροπής ως κύριο στοιχείο. Η στρατηγική αυτή περιελάμβανε δύο βασικές διαστάσεις. Η πρώτη είναι η “αποτροπή μέσω άρνησης”, όπου ο Περικλής υιοθετεί μια στρατηγική που εστιάζει στην δυνατότητα άμυνας πίσω από τα τείχη της Αθήνας, αναγνωρίζοντας την ανωτερότητα των Σπαρτιατών στην ξηρά και προωθώντας την ιδέα ότι η αποφυγή μιας αποφασιστικής χερσαίας μάχης είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση της Αθήνας. Ταυτόχρονα, ο Περικλής επισημαίνει την πληθυσμιακή υπεροχή του αντιπάλου καθώς

και την εκπαίδευση του σπαρτιατικού πεζικού και αναγνωρίζει ότι μια ήττα σε μια χερσαία μάχη θα σήμαινε το τέλος της αυτοκρατορίας της Αθήνας. Η διαχωριστική γραμμή που υπάρχει ανάμεσα στην “άρνηση” και την “άμυνα” είναι ολοφάνερη στην στρατηγική του Περικλή, με την “άμυνα” να αποσκοπεί στον περιορισμό της ζημιάς από τον αντίπαλο και την “άρνηση” να εστιάζει στην αποτροπή του αντίπαλου από την επίτευξη κερδών. Η άλλη διάσταση της αποτροπής, η “αποτροπή μέσω αντιποίνων” περιελάμβανε την απειλή αντιποίνων μεγάλης κλίμακας σε περίπτωση πελοποννησιακής εισβολής. Ο Περικλής είχε συνείδηση της σημασίας των αντιποίνων για την διατήρηση της αξιοπιστίας της αθηναϊκής αποτροπής, και μέσω της χρήσης αυτών, τα οποία σταδιακά αυξάνονταν, επεδίωκε να δείξει ότι η επιθετικότητά των Σπαρτιατών, θα συναντούσε με τον καιρό αντίσταση με αυξανόμενο κόστος και μειωμένο όφελος.

- 4) **Υπονόμευση της διεθνούς βάσης ισχύος του αντιπάλου.** Κεντρικά στοιχεία αυτής της πολιτικής ήταν ο οικονομικός πόλεμος και ο εκφοβισμός των συμμάχων των Σπαρτιατών. Συγκεκριμένα, ο Περικλής, χρησιμοποίησε το αθηναϊκό ναυτικό για να πλήξει την οικονομία των Πελοποννησίων, εμποδίζοντας την διεξαγωγή των εμπορικών τους δραστηριοτήτων και αναγκάζοντάς τους να εξαρτώνται αποκλειστικά από την λιγότερο επικερδή αγροτική τους οικονομία. Αυτή η τακτική αποδείχθηκε καταστροφική για τις πόλεις της Κορίνθου και των Μεγάρων, οι οποίες στήριζαν εξ ολοκλήρου την οικονομία τους στο θαλάσσιο εμπόριο. Παράλληλα, η διεθνής επιρροή της Σπάρτης μειώθηκε μέσω της πρακτικής του εκφοβισμού των συμμάχων της. Ενδεικτικό παράδειγμα, το οποίο αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο ακόμη και οι ουδέτερες πόλεις που ήταν φιλικά προσκείμενες στην Σπάρτη, υφίσταντο αδικαιολόγητες απειλές και πίεση από την Αθήνα, αποτελεί η εκστρατεία των Αθηναίων στην Μήλο.
- 5) **Διαμόρφωση του εσωτερικού περιβάλλοντος του αντιπάλου προς όφελος της Αθήνας.** Στην στρατηγική του Περικλή παρατηρούμε μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση όσον αφορά την προάσπιση των αθηναϊκών συμφερόντων κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου. Αντί να επικεντρωθεί αποκλειστικά στον στρατιωτικό αγώνα, ο Περικλής ανέπτυξε μια στρατηγική επηρεασμού του εσωτερικού πολιτικού κλίματος στη Σπάρτη. Βασικό στοιχείο της στρατηγικής αυτής ήταν η προσπάθεια του να επιδράσει στην ψυχολογία των Σπαρτιατών, καθιστώντας την αποτελεσματικότητα του πολέμου, αντικείμενο αμφισβήτησης. Αν και οι Σπαρτιάτες θα μπορούσαν να λεηλατήσουν την Αττική, η συνεχής αντίσταση και η υπεροχή του αθηναϊκού ναυτικού

θα έκαναν αδύνατη μια αποφασιστική νίκη. Με τον τρόπο αυτό, ο Περικλής προσπάθησε να ανατρέψει την ισορροπία ισχύος στο εσωτερικό της Σπάρτης, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις ανάδειξης μετριοπαθών ηγετών, που αντιλαμβανόμενοι την μάταιη φύση του πολέμου, θα επεδίωκαν την σύναψη ειρήνης. Στο πλαίσιο της σύγχρονης στρατηγικής, η προσέγγιση αυτή αποτελεί παράδειγμα διαμόρφωσης του περιβάλλοντος με μη στρατιωτικά μέσα..

8.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κεφάλαια της αρχαίας ελληνικής ιστορίας, όπου η ναυτική ισχύς αποδείχθηκε καθοριστική για την έκβαση των επιχειρήσεων και την τελική επίλυση της σύγκρουσης. Η θάλασσα, παρείχε, στο πλαίσιο της σύγκρουσης αυτής, το υπόβαθρο για στρατηγικές κινήσεις, επιτρέποντας την διεξαγωγή αποφασιστικών ναυτικών μαχών, κάποιες από τις οποίες καθόρισαν και το αποτέλεσμα του πολέμου.

Η Αθήνα, υπερερεύσε της Σπάρτης σε πολλούς τομείς του πολεμικού επιχειρησιακού φάσματος, αλλά το κύριο πλεονέκτημά της αποτελούσε η ισχυρή ναυτική της δύναμη, η οποία της εξασφάλιζε έλεγχο των θαλασσίων οδών, πόρους και ασφάλεια. Κατά την έναρξη των εχθροπραξιών, η πόλη διέθετε έναν στόλο από τουλάχιστον 300 πλήρως εξοπλισμένα πλοία, τον οποίο σε ώρα ανάγκης μπορούσαν να συνδράμουν άλλα 180 περίπου πλοία των ελεύθερων συμμαχικών πόλεων, όπως η Χίος, η Λήμνος και η Κέρκυρα, έναν εξαιρετικό ναύσταθμο και ναυπηγεία, κυρίως όμως πληρώματα για την επάνδρωση των πλοίων αυτών που ήταν άρτια εκπαιδευμένα και φημίζονταν για την ναυτοσύνη τους. Αν στα δεδομένα αυτά, προσθέσουμε και τα πανίσχυρα τείχη της πόλης που την συνέδεαν με το λιμάνι του Πειραιά, προστατεύοντας έτσι την πρόσβασή της στην θάλασσα και εξασφαλίζοντας τον ανεφοδιασμό της, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι Αθηναίοι δικαιολογημένα πίστευαν ότι η νίκη τους στον πόλεμο ήταν, εκτός συγκλονιστικού απροόπτου, εξασφαλισμένη (Kagan,2003).

Οι Σπαρτιάτες, από την άλλη πλευρά, στήριζαν την ισχύ και τις ελπίδες τους στις χερσαίες τους δυνάμεις, καθώς διέθεταν περιορισμένη ναυτική ικανότητα. Ο συνολικός τους στόλος δεν αριθμούσε πάνω από 100 πλοία, τα οποία επανδρώνονταν από άπειρα και ανεκπαίδευτα πληρώματα. Η μοναδική από τις πόλεις που απάρτιζαν τον Πελοποννησιακό Συνασπισμό, που διέθετε μια υπολογίσιμη ναυτική δύναμη και που θα μπορούσε να ενισχύσει το σπαρτιατικό ναυτικό, ήταν η Κόρινθος με 200 τριήρεις (Kagan,2003).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι το αθηναϊκό ναυτικό υπερείχε συντριπτικά των αντιπάλων του. Ωστόσο, η Σπάρτη ούτε πριν τον πόλεμο ούτε στις πρώτες φάσεις του επεδίωξε ενεργά να ανταγωνιστεί την θαλάσσια ισχύ της Αθήνας. Αντιθέτως, είναι εμφανές ότι οι Σπαρτιάτες άργησαν να αντιληφθούν το γεγονός ότι η μοίρα του πολέμου θα κρινόταν στην θάλασσα.

Έτσι στην πρώτη φάση του πολέμου οι ναυμαχίες ήταν ελάχιστες, καθώς οι Σπαρτιάτες και οι σύμμαχοί τους ένιωθαν ανίσχυροι απέναντι στην αθηναϊκή ναυτική ισχύ και ανίκανοι να την αντιμετωπίσουν. Ωστόσο, κατά την διάρκεια της δεύτερης και κυρίως της τρίτης φάσης του πολέμου, η Σπάρτη επαναπροσδιόρισε τον στρατηγικό της προσανατολισμό, αφού συνειδητοποίησε ότι για να επιτύχει την νίκη έπρεπε να επικεντρώσει τις προσπάθειές της στις ναυτικές επιχειρήσεις και κατ' επέκταση να αντιμετωπίσει τους Αθηναίους στον τομέα της κυριαρχίας τους. Η αλλαγή αυτή στον γεωστρατηγικό προσανατολισμό της Σπάρτης έγινε σταδιακά, με κομβικό σημείο την Σικελική Εκστρατεία, κατά την οποία οι Σπαρτιάτες, σε συνεργασία με τους Συρακούσιους, εκμεταλλευόμενοι την αδράνεια των Αθηναίων και με την διεξαγωγή αμφίβιων επιχειρήσεων, κατάφεραν εν τέλει να επιτύχουν μια πανηγυρική νίκη. Έτσι, κατά το τελευταίο στάδιο του πολέμου, δηλαδή στη φάση που οδήγησε στο τέλος του, το ισοζύγιο της ισχύος ήταν ξεκάθαρα υπέρ της Σπάρτης όχι μόνο εξαιτίας των ολέθριων αποτελεσμάτων της Σικελικής Εκστρατείας για τους Αθηναίους αλλά και λόγω της αναδιοργάνωσης της Σπάρτης ως ναυτική δύναμη, με την αρωγή των Περσών. Οι Σπαρτιάτες είχαν πλέον την δυνατότητα να αντιμετωπίσουν επί ίσοις όροις το αθηναϊκό ναυτικό. Η ολοκληρωτική νίκη ήρθε γι' αυτούς το 405 π.Χ, με τον Σπαρτιάτη στρατηγό Λύσανδρο να κυριεύει τα αθηναϊκά πλοία. Την νίκη αυτή στους Αιγός Ποταμούς ακολούθησε η επιβολή ενός κλειστού ναυτικού αποκλεισμού στην Αθήνα που την οδήγησε σε σιτοδεία και την ανάγκασε να παραδοθεί (Φουράκης, 2016). Συνεπώς, αποδεικνύεται περίτρανα πως αντίθετα με την θεωρία του Alfred Mahan, η ναυτική ισχύς δεν ήταν ικανή από μόνη της να φέρει εις πέρας τις εχθροπραξίες (Mahan, 1987).

Όπως γίνεται αντιληπτό, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος προς το τέλος του, απέκτησε έναν αμιγώς ναυτικό χαρακτήρα. Η εξέλιξη των γεγονότων στο πλαίσιο της συγκεκριμένης σύγκρουσης, αναδεικνύει τον ρόλο της ναυτικής ισχύος ως καθοριστικό παράγοντα, καθώς αρχικά αυτή αποτέλεσε καίριο πλεονέκτημα για την Αθήνα ενώ ταυτόχρονα η έλλειψη ναυτικών ικανοτήτων δημιούργησε προβλήματα στην Σπάρτη. Τελικά όμως, η εξισορρόπηση της ισχύος στον τομέα της θάλασσας από την Σπάρτη, συνέβαλε στην καταστροφή του αθηναϊκού στόλου και στην διαμόρφωση του τελικού

αποτελέσματος, στέλνοντας ένα σαφές μήνυμα για την σημασία της ναυτικής ισχύος στον τομέα της στρατηγικής.

9. Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

9.1 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Σε αντίθεση με την προσέγγιση της Αθήνας που επιδίωκε απλώς να διατηρήσει την υφιστάμενη, συμφέρουσα γι' αυτήν κατάσταση, η Σπάρτη αντιλαμβανόμενη την αύξηση της αθηναϊκής ισχύος ως πραγματική απειλή για την ασφάλειά της, είχε ως στόχο την ολοκληρωτική καταστροφή της αθηναϊκής αυτοκρατορίας. Στο πλαίσιο αυτό, υιοθέτησε μια υψηλή στρατηγική εκμηδένισης, εκφραζόμενη σε πρώτο στάδιο μέσω διπλωματικών πιέσεων και, σε περίπτωση που αυτές αποδεικνύονταν ανεπαρκείς, μέσω χειρσαίων στρατιωτικών επεμβάσεων. Ο βασιλιάς της, Αρχίδαμος, υποστήριζε αυτή τη στρατηγική, η οποία περιελάμβανε την πλήρη εξάλειψη των εχθρικών δυνάμεων τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα. Ωστόσο, αναγνώριζε ότι, στην παρούσα φάση, η Σπάρτη δεν είχε στην διάθεσή της αρκετά μέσα για να υλοποιήσει αποτελεσματικά τη στρατηγική αυτή, επισημαίνοντας την ανάγκη για στρατιωτική προετοιμασία και νέες συμμαχίες. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνταν και ο έφορος Σθενελαΐδας, με την διαφορά ότι εκείνος υποστήριζε ότι η Σπάρτη διέθετε, τουλάχιστον στην ξηρά, τα απαραίτητα μέσα για την υλοποίηση μιας στρατηγικής εκμηδένισης. Η εφαρμογή αυτής της στρατηγικής, ωστόσο, απαιτούσε την επίτευξη απόλυτης κυριαρχίας, καθώς η Σπάρτη επεδίωκε όχι μόνο τον αποκλεισμό της αθηναϊκής αυτοκρατορίας, αλλά και την πλήρη υποταγή της (Πλατιάς,2023).

Προκειμένου να υλοποιήσει την στρατηγική της, η Σπάρτη επέλεξε να χρησιμοποιήσει και άλλα μέσα εκτός από τα στρατιωτικά. Βασικό στοιχείο της υιοθετούμενης από την πόλη υψηλής στρατηγικής, ήταν η επίτευξη των στόχων της μέσω της απειλής πολέμου, με την χρήση βίας να μην αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση. Η διπλωματία εξαναγκασμού των Σπαρτιατών περιελάμβανε διάφορες διεκδικήσεις από τους Αθηναίους, συμπεριλαμβανομένων της ακύρωσης του Μεγαρικού Ψηφίσματος και της απελευθέρωσης των ελληνικών πόλεων που βρίσκονταν υπό την ηγεμονία των Αθηναίων. Η ελπίδα των Σπαρτιατών ότι οι στόχοι τους θα επιτυγχάνονταν μέσω της χρήσης

τελεσιγράφων, βασίστηκε στην εμπειρία του 446 π.Χ., όταν οι Αθηναίοι είχαν υποχωρήσει μπροστά στις απειλές τους για εισβολή. Η εκτίμησή τους, όμως, αυτή, αποδείχθηκε λανθασμένη, αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα τους κινδύνους που κρύβει ο κατευνασμός, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε παρερμηνεία της συμπεριφοράς ενός κράτους, με πιθανό αποτέλεσμα να ξεσπάσει πόλεμος λόγω εσφαλμένων υπολογισμών. Μία άλλη παράμετρος που, όπως φαίνεται, οι Σπαρτιάτες δεν έλαβαν υπόψη στην ανάλυσή τους είναι η αλλαγή της διεθνούς κατάστασης. Ενώ το 446 π.Χ. οι Αθηναίοι είχαν να αντιμετωπίσουν προβλήματα επαναστάσεων στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας τους, το 432 π.Χ. είχαν εδραιώσει την κυριαρχία τους, οπότε δεν υπήρχε κανένας λόγος να υποχωρήσουν (Πλατιάς,2023).

Παράλληλα, η Σπάρτη προσπάθησε να αποτρέψει την αποτελεσματική χρήση των μέσων που είχε στη διάθεση του το αθηναϊκό κράτος. Για τον λόγο αυτό επεδίωξε την σύναψη συμμαχιών, μέσω των οποίων θα μπορούσε να εξισορροπήσει τόσο την οικονομική όσο και την ναυτική ισχύ της Αθήνας. Ωστόσο, η προσπάθειά της αυτή απέβη άκαρπη, αφού ελάχιστοι ήταν εκείνοι οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να διαθέσουν χρήματα και πλοία σε μια πόλη που η ναυτική της δύναμη ήταν τουλάχιστον περιορισμένη (Platias&Koliopoulos,2010).

Κατά κύριο λόγο, όμως, η στρατηγική της Σπάρτης κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, εστίαζε στην αύξηση του κόστους του πολέμου για τους Αθηναίους. Αρχικά, αυτό θα επιτυγχάνονταν με την δημιουργία οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων για την Αθήνα μέσω της καταστροφής της Αττικής. Μια άλλη πτυχή της σπαρτιατικής στρατηγικής αποτελούσε η προσπάθεια υπονόμευσης της αθηναϊκής ισχύος, μέσω της υποκίνησης αποστασιών και υποστηρίζοντας τις εξεγέρσεις των συμμάχων της Αθήνας. Η υποστήριξη εξεγέρσεων, όπως αυτή των Μυτιληναίων το 428-427 π.Χ. αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της στρατηγικής της Σπάρτης πριν ακόμα ξεσπάσει ο πόλεμος. Επιπλέον, η Σπάρτη αξιοποιούσε κάθε δευτερεύον μέτωπο που προέκυπτε από τις ιμπεριαλιστικές προσπάθειες των Αθηναίων, αποτρέποντάς τους με τον τρόπο αυτό από το να απολαμβάνουν εύκολα κέρδη (Platias&Koliopoulos,2010).

Παρά τις δυσκολίες που ανέκυπταν κατά καιρούς, η στρατηγική των Σπαρτιατών δεν είχε φτάσει ακόμη στο τέλος της. Αντιθέτως, η καταστροφή που υπέστησαν οι Αθηναίοι στην Σικελική Εκστρατεία άνοιξε τον δρόμο για την εφαρμογή του σχεδίου του βασιλιά Αρχίδαμου για σύναψη συμμαχιών προκειμένου να αντισταθμιστεί η αθηναϊκή ναυτική και οικονομική υπεροχή. Η ανταπόκριση ήταν άμεση. Πλοία και οικονομική ενίσχυση άρχισαν να ρέουν προς την Σπάρτη από διάφορες πηγές. Εντούτοις, τη

σημαντικότερη επιτυχία των Σπαρτιατών αποτέλεσε η δημιουργία συμμαχικών σχέσεων με τους Πέρσες, με τους οποίους κατάφεραν να συνάψουν επωφελείς συμφωνίες, εξασφαλίζοντας έτσι οικονομική σταθερότητα και υποστήριξη στην πιο κρίσιμη φάση του πολέμου, κατά την οποία κρίθηκε και το αποτέλεσμα (Platias&Koliopoulos,2010).

Τέλος, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η αλληλεπίδραση μεταξύ των αντιπάλων υπήρξε συνεχής καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου, με τις στρατηγικές τους και τα μέσα υλοποίησης αυτών να προσαρμόζονται ανάλογα με τις συνθήκες.

9.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΧΕΡΣΑΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ

Στον Πελοποννησιακό Πόλεμο συγκρούστηκαν οι δύο υπερδυνάμεις του αρχαίου ελληνικού κόσμου, Αθήνα και Σπάρτη, όντας επικεφαλείς των στρατιωτικών σχηματισμών της Δηλιακής και της Πελοποννησιακής Συμμαχίας αντίστοιχα. Οι πηγές ισχύος των δύο αυτών δυνάμεων, οι οποίες καθόριζαν και τους γεωστρατηγικούς τους προσανατολισμούς, ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες. Η Αθήνα, από την μία πλευρά αποτελούσε την ναυτική υπερδύναμη της εποχής, ενώ από την άλλη πλευρά η Σπάρτη διέθετε ένα υψηλού επιπέδου πεζικό, το οποίο λόγω της άριστης εκπαίδευσης και του οπλισμού του έχαιρε καθολικής αναγνώρισης ως το κορυφαίο στον τότε γνωστό κόσμο, και το οποίο καθιστούσε την Σπάρτη κυρίαρχη δύναμη στην ξηρά (Kagan,2003).

Κατά την αρχαιότητα, η οργάνωση του στρατού ξηράς βασιζόταν στη χρήση του σχηματισμού της φάλαγγας. Η φάλαγγα των Αθηναίων, αν και πολύ μικρότερη σε αριθμό σε σχέση με την αντίστοιχη σπαρτιατική, αποτελούνταν από οπλίτες εξοπλισμένους με δόρατα και ασπίδες ειδικά σχεδιασμένες για συγκρούσεις κατά παράταξη. Ο όρος “οπλίτες” αναφέρονταν σε όσους είχαν την δυνατότητα να εξοπλιστούν με δικά τους κεφάλαια. Αυτοί, συμμετείχαν στις μάχες ως ερασιτέχνες πολιτοφύλακες και είχαν στοιχειώδη στρατιωτική εκπαίδευση. Στον αντίποδα, η Σπάρτη διατηρούσε στρατό αποτελούμενο από πολίτες, οι οποίοι εκπαιδεύονταν από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, ώστε να γίνουν επαγγελματίες στρατιώτες. Η ικανότητα των σπαρτιατών στρατιωτών να διατηρούν την στρατιωτική τους διάταξη και να εκτελούν τακτικούς ελιγμούς, τους έκανε ανίκητους στις μάχες που διεξάγονταν εκ του συστάδην (Todd,1996).

Όπως στους περισσότερους πολέμους της αρχαιότητας, έτσι και στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, η χρήση της χερσαίας ισχύος συνέχισε να αποτελεί σημαντικό κομμάτι της στρατηγικής τακτικής των δύο αντιπάλων και εκδηλώθηκε κυρίως με τη

μορφή επιδρομών. Αμφότερες οι πλευρές εφάρμοσαν ήδη από την αρχή του πολέμου, την στρατηγική των εποχικών επιδρομών. Συγκεκριμένα, οι Αθηναίοι πραγματοποιούσαν συνεχόμενες επιδρομές στη Μεγαρίδα το διάστημα μεταξύ του 431 π.Χ. και του 424 π.Χ. Αντίστοιχα, οι Πελοποννήσιοι εισέβαλαν στην Αττική από το 431 π.Χ. έως το 425 π.Χ. Οι επιδρομές αυτές, διάρκειας δύο ή τεσσάρων εβδομάδων, λάμβαναν χώρα τις περιόδους που γινόταν η συγκομιδή των αγροτικών προϊόντων, με στόχο την καταστροφή της παραγωγής και την επακόλουθη παράλυση των ελληνικών πόλεων, οι οποίες εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από αυτή. Πριν από κάθε επιδρομή γινόταν προσεκτική επιλογή της περιοχής επίθεσης. Στα πρώτα χρόνια του πολέμου, οι σπαρτιατικές επιδρομές στην Αττική γινόταν επιλεκτικά, αποφεύγοντας κάποιες περιοχές, όπως π.χ. την Δεκέλεια. Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, υιοθετήθηκε μια στρατηγική ερήμωσης των περιοχών αυτών. Στόχος των Σπαρτιατών ήταν, μέσω της καταστροφής των καλλιεργειών, να αναγκάσουν τους Αθηναίους να πολεμήσουν εκτός των τειχών και, αναπόφευκτα, να ηττηθούν (Σταϊνχάουερ,2000).

Παρ' όλα αυτά, οι καταστροφές από τις επιδρομές στην γη της Αττικής την περίοδο πριν τον Δεκελικό Πόλεμο ήταν περιορισμένες. Έτσι, οι Σπαρτιάτες δεν κατάφεραν να επιτύχουν τους στόχους τους στην πρώτη φάση του πολέμου, δηλαδή στον Αρχιδάμειο Πόλεμο. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται ως ένα βαθμό στην αποτελεσματική δράση του αθηναϊκού ιππικού αλλά κυρίως στην αποτυχία της κλασικής χερσαίας στρατηγικής που βασιζόταν στη χρήση της φάλαγγος. Η υιοθέτηση της Περικλείας στρατηγικής από την Αθήνα, μιας στρατηγικής που απείχε πολύ από τις παραδοσιακές ελληνικές πολεμικές πρακτικές, μείωσε αυτομάτως την αποτελεσματικότητα της χερσαίας ισχύος και ανέδειξε την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό των στρατηγικών προσανατολισμών (Σταϊνχάουερ,2000).

Σε προηγούμενο απόσπασμα αναλύθηκε ο τρόπος με τον οποίο η ναυτική ισχύς επηρέασε την εξέλιξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, καθιστώντας αναγκαίο για την Σπάρτη, μια παραδοσιακή χερσαία δύναμη, να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες και να διεκδικήσει την νίκη στην θάλασσα. Ωστόσο, η Σπάρτη δεν εγκατέλειψε εντελώς την χερσαία στρατιωτική στρατηγική της, απλά προσαρμόστηκε στις απαιτήσεις της ναυτικής ισχύος για να αντιμετωπίσει τη φθορά που υπέστη στην πρώτη φάση του πολέμου. Η προσαρμογή αυτή δεν αντιπροσώπευε μια ολοκληρωτική αλλαγή στην στρατηγική της, αλλά μια προσωρινή ενσωμάτωση τακτικών ναυτικής ισχύος σε αυτή. Έτσι, η χερσαία ισχύς της Σπάρτης αποδείχθηκε εξαιρετικά ευέλικτη, αντιμετωπίζοντας την υπεροχή του

αντιπάλου. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση της οχύρωσης της Δεκέλειας, όπου η Σπάρτη στηρίχθηκε αποκλειστικά στην χερσαία της ισχύ για να προξενήσει οικονομική ζημιά στην Αθήνα, παρεμποδίζοντας τον ανεφοδιασμό της (Φουράκης,2016).

Το γεγονός ότι η Σπάρτη χρησιμοποίησε επιτυχώς χερσαίες τακτικές κατά την διεξαγωγή ναυτικών συγκρούσεων, αποδεικνύεται και από τα αποτελέσματα σε κρίσιμες ναυμαχίες, με σημαντικότερη αυτή στους Αιγός Ποταμούς, στην οποία ενεπλάκησαν σπαρτιατικές μονάδες πεζικού. Επιπλέον, κατά την διάρκεια των ναυμαχιών, η Σπάρτη, επεδίωκε συνεχώς να ναυμαχεί κοντά στην ακτή ώστε να εμπλέξει στην μάχη τις χερσαίες της δυνάμεις αλλά και να εξασφαλίσει το αριθμητικό πλεονέκτημα. Ακόμα και σε ναυμαχίες που είχαν υποστεί βαριές ήττες, οι Σπαρτιάτες, προσπάθησαν να περιορίσουν τις απώλειές τους χρησιμοποιώντας τόσο το ιππικό όσο και το πεζικό τους. Από την άλλη πλευρά η Αθήνα, μια κυρίαρχη ναυτική δύναμη, αναγκάστηκε αρκετές φορές να υιοθετήσει χερσαίες τακτικές σε ναυμαχίες, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την σύγκρουση στον Μεγάλο Λιμένα (Φουράκης,2016).

Συνοψίζοντας, η χερσαία ισχύς αν και κάποιες φορές υποβαθμίστηκε και επισκιάστηκε από την δυναμική της ναυτικής ισχύος, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, ενώ παράλληλα χάρη στην ευελιξία και την προσαρμοστικότητά της συνέβαλε στην διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος.

10. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Πέραν των στρατιωτικών και πολιτικών πτυχών του Πελοποννησιακού Πολέμου, ιδιαίτερη θέση στην ιστορία αυτής της περιόδου κατέχουν οι διπλωματικές προσπάθειες για την επίτευξη ειρήνης. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, παρά την σφοδρότητα της σύγκρουσης, είναι αρκετές οι προσπάθειες που έχουν καταγραφεί και αφορούν την επίτευξη συμφωνίας και ανακωχής μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών. Από τις πρώτες προσπάθειες διαπραγμάτευσης πριν τον πόλεμο, αλλά και μέχρι το τέλος του πολλοί ήταν αυτοί που ενεπλάκησαν ενεργά προκειμένου να επιτύχουν συμβιβασμούς που θα έθεταν τέρμα σε αυτή την αιματηρή εμφύλια διαμάχη.

Η πρώτη διπλωματική προσπάθεια ανάμεσα στις δύο εμπλεκόμενες πόλεις πραγματοποιήθηκε λίγο πριν το ξέσπασμα του Πελοποννησιακού Πολέμου και αφορούσε την αποφυγή της σύγκρουσης. Καθώς η ανησυχία της Σπάρτης σχετικά με την αύξηση της αθηναϊκής ισχύος είχε ενταθεί, οι Σπαρτιάτες συγκάλεσαν όλους τους συμμάχους τους σε συνεδρίαση για να αποφασίσουν εάν θα πολεμήσουν εναντίον των Αθηναίων. Μετά από ψηφοφορία η πλειοψηφία των συμμάχων υποστήριξε τον πόλεμο, ωστόσο οι Σπαρτιάτες

δεν προέβησαν αμέσως σε επιθετικές ενέργειες. Αντίθετα, απέστειλαν τρεις φορές εκπροσώπους τους στην Αθήνα με αιτήματα, των οποίων η άρνηση θα δικαιολογούσε την επιλογή τους για πόλεμο, και ταυτόχρονα θα τους έδινε χρόνο, ώστε να προετοιμαστούν για αυτόν. Η πρώτη αποστολή ζήτησε την εξόριση των Αλκμαιωνιδών, με στόχο να απομακρυνθεί από την εξουσία ο Περικλής, ώστε να διευκολυνθούν οι μεταξύ τους διαπραγματεύσεις. Η Εκκλησία του δήμου, όμως, απέρριψε το αίτημα αυτό, θεωρώντας το ως παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της πόλης. Η επόμενη αποστολή των Σπαρτιατών ζήτησε την εκχώρηση αυτονομίας στην Αίγινα, την απόσυρση των Αθηναίων από την Ποτίδαια, καθώς και την άρση του Μεγαρικού Ψηφίσματος ως αντάλλαγμα για να μην προχωρήσουν σε πόλεμο, αλλά και πάλι οι Αθηναίοι αρνήθηκαν. Εν τέλει, η τρίτη σπαρτιατική αντιπροσωπεία, πρότεινε την σύναψη ειρήνης, με μοναδικό όρο να δοθεί σε όλους τους Έλληνες η ανεξαρτησία τους. Στην περίπτωση αυτή, οι Αθηναίοι, μετά από συνεδρίαση κατά την οποία ο Περικλής εκφώνησε έναν πειστικό λόγο, απάντησαν για ακόμη μία φορά αρνητικά, υπογραμμίζοντας, ωστόσο, την προθυμία τους για ειρηνική επίλυση των διαφορών τους μέσω της δικαστικής οδού, σύμφωνα με υφιστάμενη μεταξύ τους συνθήκη. Έτσι οι απεσταλμένοι των Σπαρτιατών αναχώρησαν και αυτή την φορά άπρακτοι, και έκτοτε δεν ακολούθησε καμία νέα αποστολή (Παπαρρηγόπουλος, 1992).

Μετά από τις αποτυχημένες αυτές προσπάθειες συμβιβασμού, και αφού ο πόλεμος είχε ήδη ξεκινήσει, γίνεται μία κίνηση για ανακωχή, από την πλευρά της Αθήνας αυτή τη φορά. Οι Αθηναίοι βρίσκονταν σε πολύ δύσκολη θέση λόγω τόσο των εσωτερικών τους προβλημάτων, με σημαντικότερο αυτών τον λοιμό του 430 π.Χ. που αποδεκάτισε την πόλη, όσο και των καταστροφών που είχαν υποστεί από τον εχθρό. Για τον λόγο αυτό έστειλαν στην Σπάρτη πρεσβεία ζητώντας ανακωχή. Οι Σπαρτιάτες, όμως, δεν ήθελαν καν να τους ακούσουν, με αποτέλεσμα και αυτή η προσπάθεια ειρήνευσης να μην ευοδωθεί (Παπαρρηγόπουλος, 1992).

Η επόμενη διπλωματική προσπάθεια για την επίτευξη ειρήνης μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης, καταγράφηκε το 425 π.Χ., όταν οι Αθηναίοι κατέλαβαν την Πύλο και απέκλεισαν στην Σφακτηρία έναν αρκετά μεγάλο αριθμό σπαρτιατών οπλιτών. Τότε οι Σπαρτιάτες ζήτησαν από τους Αθηναίους στρατηγούς ανακωχή, μέχρις ότου να στείλουν στην Αθήνα πρεσβεία για την υπογραφή μιας συμφωνίας που θα έθετε τέλος στις εχθροπραξίες και θα διαμόρφωνε τις προϋποθέσεις για αρμονική συνύπαρξη. Οι Αθηναίοι στρατηγοί συμφώνησαν στην παύση των εχθροπραξιών, αλλά οι όροι που επέβαλαν στους Πελοποννήσιους ήταν αρκετά σκληροί. Συγκεκριμένα, το σύνολο των πλοίων που ήταν αγκυροβολημένα στα λιμάνια της Λακωνίας θα βρισκόταν υπό την κατοχή των Αθηναίων

μέχρι την επιστροφή της πρεσβείας από την Αθήνα. Οι Αθηναίοι με την σειρά τους, υποσχέθηκαν στους Σπαρτιάτες ότι θα επέτρεπαν την καθημερινή εισροή τροφίμων για τους αποκλεισμένους στη Σφακτηρία. Έτσι, κατά την άφιξή τους στη Αθήνα, οι εκπρόσωποι των Σπαρτιατών παρουσιάστηκαν ενώπιον της Εκκλησίας του δήμου και ζήτησαν από τους Αθηναίους να τους δώσουν τους άντρες της Σφακτηρίας, προσφέροντάς τους ως αντάλλαγμα την συμμαχία και την ειρήνη με την Σπάρτη. Ωστόσο, οι Αθηναίοι, κατόπιν προτροπής του δημαγωγού Κλέωνα, απέρριψαν τις προτάσεις αυτές και πρότειναν νέους όρους, απαγορευτικούς για τους Σπαρτιάτες. Οι όροι αυτοί περιελάμβαναν την παράδοση και μεταφορά στην Αθήνα των στρατιωτών που κρατούνταν στη Σφακτηρία και την επιστροφή των περιοχών Πηγές, Νίσαια, Αχαΐα και Τροιζήνα, τις οποίες οι Αθηναίοι είχαν εγκαταλείψει το 446 π.Χ. σύμφωνα με αυτά που όριζαν οι τριακονταετείς σπονδές. Μόνο υπό αυτές τις προϋποθέσεις θα έπαιρναν πίσω τους στρατιώτες τους και θα ξεκινούσαν οι διαπραγματεύσεις για σύναψη συνθήκης ειρήνης. Οι Σπαρτιάτες, όπως αναμενόταν, απέρριψαν τους όρους αυτούς, με αποτέλεσμα, μετά από μια εικοσαήμερη ανακωχή, να συνεχιστούν οι εχθροπραξίες (Χρήστου,2022).

Το 425 π.Χ. η Αθήνα βρισκόταν σε ευνοϊκή θέση, ενώ το επόμενο έτος το πλεονέκτημα στον πόλεμο το είχε η Σπάρτη. Το γεγονός αυτό προκάλεσε ανησυχία στους Αθηναίους σχετικά με την εξέλιξη της σύγκρουσης και την στάση που θα κρατούσαν οι σύμμαχοί τους. Επιπλέον, η επιρροή του Κλέωνα και της φιλοπόλεμης παράταξης περιορίστηκε σημαντικά λόγω των αποτυχιών του τελευταίου έτους. Έτσι στην αθηναϊκή πολιτική σκηνή, άρχισε να κερδίζει έδαφος ο συνετός στρατηγός Νικίας, καθώς και η μερίδα των Αθηναίων πολιτών που επιθυμούσαν την σύναψη ειρήνης. Και στην Σπάρτη, όμως, την περίοδο αυτή υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες για συζητήσεις σχετικά με τον τερματισμό των εχθροπραξιών και την σύναψη ειρήνης, καθώς το ζήτημα των αποκλεισμένων στη Σφακτηρία συνέχιζε να απασχολεί τους Σπαρτιάτες, ενώ ταυτόχρονα οι επιτυχίες του στρατηγού Βρασίδα άρχισαν να προκαλούν καχυποψία σε μια μερίδα επιφανών Σπαρτιατών. Τα γεγονότα αυτά, λοιπόν, οδήγησαν το 423 π.Χ. στην κήρυξη μονοετούς εκεχειρίας, με την προοπτική αυτή να εξελιχθεί σε μόνιμη ειρήνη. Το όραμα αυτό, ωστόσο, δεν κατέστη δυνατόν να πραγματοποιηθεί, καθώς οι πόλεις της αθηναϊκής συμμαχίας συνέχισαν να αποστατούν και εκτός από αυτό, ο Βρασίδης ήταν αντίθετος με την εκεχειρία (Κυριακίδης,2003).

Παρ' όλα αυτά, μετά από τόσες αποτυχημένες προσπάθειες συμβιβασμού, η πρώτη φάση του Πελοποννησιακού Πολέμου, ολοκληρώθηκε τελικά με την σύναψη μιας πεντηκονταετούς ειρήνης. Η εσωτερική πολιτική κατάσταση στις δύο αντίπαλες πόλεις,

άρχισε να αλλάζει μετά το θάνατο του Βρασίδα και του Κλέωνα, οι οποίοι υποστήριζαν τον πόλεμο. Στη Σπάρτη, έκανε την εμφάνισή του ο Πλειστοάναξ, ο οποίος ήταν γιος του Πausανία και υπέρμαχος της ειρήνης. Παράλληλα, στην πολιτική σκηνή της Αθήνας πρωταγωνιστούσε ο Νικίας, ο οποίος ήταν γνωστό ότι ήταν εναντίον του πολέμου. Πέρα από αυτό, και οι δύο πλευρές είχαν εξαντληθεί από αυτή τη μακροχρόνια σύγκρουση και επιθυμούσαν πλέον να ζήσουν ειρηνικά. Έτσι, ο Νικίας ανέλαβε την πρωτοβουλία και μετά από διαπραγματεύσεις με τον Πλειστοάνακτα, σύναψαν τελικά την γνωστή ως «Νικίειο ειρήνη», το 421 π.Χ.. Οι όροι της ειρήνης αυτής περιελάμβαναν την απελευθέρωση των αιχμαλώτων και την εγκατάλειψη των κτήσεων που είχαν αποκτηθεί κατά την διάρκεια του πολέμου, την παράδοση από πλευράς Αθηναίων των πόλεων της Μεθώνης, της Αταλάντης, της Πύλου, και των Κυθήρων, και αντίστοιχα από την πλευρά των Σπαρτιατών, των περιοχών της Αμφίπολης, των Σταγίων, του Άκανθα, της Αργίλου, της Σπαρτέλου και του Σκόλου. Οι τελευταίες έξι πόλεις διατηρούσαν την αυτονομία τους, υποχρεούνταν όμως να πληρώνουν φόρο στους Αθηναίους. Ωστόσο για τους Αθηναίους, μεγαλύτερη σημασία είχε ο όρος που τους επέτρεπε να ρυθμίζουν οι ίδιοι, χωρίς καμία εξωτερική παρέμβαση, τις συμμαχικές τους σχέσεις με άλλες πόλεις. Αυτό τους έδινε την δυνατότητα να διατηρούν την αυτονομία τους και να διαμορφώνουν τις καταστάσεις κατά το δοκούν (Χρήστου, 2022).

Η υλοποίηση, όμως, των προβλεπόμενων από την «Νικίειο ειρήνη» όρων, συνάντησε σημαντικά εμπόδια. Παρόλο που η Σπάρτη και η Αθήνα έδειχναν πρόθυμες να διατηρήσουν τις ειρηνικές τους σχέσεις, ορισμένες συμμαχικές πόλεις των Σπαρτιατών, όπως η Αμφίπολη και κάποιες άλλες στην Χαλκιδική, αρνήθηκαν να επανενταχθούν στην αθηναϊκή συμμαχία, παραβιάζοντας έτσι τους όρους της συνθήκης ειρήνης. Το αποτέλεσμα ήταν, οι Αθηναίοι να αρνούνται να παραδώσουν την Πύλο και τους αιχμαλώτους της Σφακτηρίας, αφού οι Σπαρτιάτες δεν εκπλήρωναν τις υποχρεώσεις τους. Σοβαρό θέμα, επίσης, προέκυψε και με τους Βιωτούς, οι οποίοι δεν δέχονταν να επιστρέψουν το φρούριο της Πανάκτου στους Αθηναίους. Για να επιλυθούν αυτές οι διαφορές, απεστάλησαν αντιπρόσωποι των Σπαρτιατών στην Αθήνα, η άφιξη των οποίων άλλαξε τα μέχρι τότε δεδομένα. Η επιφυλακτικότητα των αντιπροσώπων απέναντι στον Αλκιβιάδη, προκάλεσε την ενόχλησή του και τον μετέτρεψε από υποστηρικτή της φιλίας με τους Σπαρτιάτες, σε σθεναρό αντίπαλό τους, προκαλώντας προβλήματα στις διαπραγματεύσεις. Η συνέχεια των εξελίξεων οδήγησε στην αντιπαράθεση μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης, με την κατάσταση να επιδεινώνεται όταν οι Σπαρτιάτες στήριξαν την Επίδαυρο έναντι της απειλής από το Άργος το 419 π.Χ.. Ως αποτέλεσμα, οι Αθηναίοι

κατήγγειλαν την συμφωνία ειρήνης και οι δύο πόλεις ήρθαν αναπόφευκτα σε ρήξη (Κυριακίδης,2003).

Οι εχθροπραξίες συνεχίστηκαν αδιάκοπα μετά το 419 π.Χ., χωρίς καμία από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές να επιδιώξει συνθηκολόγηση. Για να συμβεί αυτό, χρειάστηκε να περάσουν αρκετά χρόνια και να φτάσουμε στο 405 π.Χ., έτος κατά το οποίο οι Αθηναίοι, μετά από μια συντριπτική ήττα στους Αιγός Ποταμούς και καθώς οι Σπαρτιάτες είχαν αποκόψει την πρόσβαση της πόλης της Αθήνας στην θάλασσα, αναγκάστηκαν να ζητήσουν ειρήνη και να προσφέρουν συμμαχία στους Σπαρτιάτες, με τον όρο να διατηρήσουν υπό την κατοχή τους τον Πειραιά και τα τείχη. Οι όροι αυτοί δεν έγιναν δεκτοί από τους Σπαρτιάτες, οι οποίοι ζήτησαν την άμεση κατεδάφιση των Μακρών Τειχών. Αν και βρίσκονταν σε πολύ δύσκολη θέση, οι Αθηναίοι αποφάσισαν να μην δεχτούν και συνέχισαν να αμύνονται πίσω από τα τείχη τους. Ύστερα από λίγους μήνες, όμως, και καθώς η πείνα θέριζε τους Αθηναίους, αυτοί έστειλαν εκ νέου πρεσβεία στην Σπάρτη για να διαπραγματευτεί την σύναψη ειρήνης, χωρίς όμως αυτή τη φορά να θέσουν όρους. Τελικά, η συνθήκη ειρήνης, που αποτέλεσε και την τελευταία πράξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, υπογράφηκε το 404 π.Χ., με βαρύτατους όρους για τους Αθηναίους, καθώς προέβλεπε την κατεδάφιση των Μακρών Τειχών και των τειχών του Πειραιά, την παράδοση όλου σχεδόν του αθηναϊκού στόλου, τον επαναπατρισμό των πολιτικών εξόριστων καθώς και την υποχρέωση να συνδράμουν τους Σπαρτιάτες στις εκστρατείες τους και να έχουν κοινούς εχθρούς και συμμάχους (Κυριακίδης,2003).

11. ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

11.1 ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ Η ΔΗΛΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Πηγή της ισχύος και του πλούτου που διέθετε η Αθήνα πριν εμπλακεί στον Πελοποννησιακό Πόλεμο ήταν η Δηλιακή Συμμαχία, η οποία ιδρύθηκε το 478 π.Χ.. Ο βασικός σκοπός της σύστασης της συμμαχίας αυτής ήταν η διατήρηση της ανεξαρτησίας των Ελλήνων και η απελευθέρωση των ελληνικών πόλεων που βρισκόταν υπό περσική κατοχή, ενώ δευτερεύοντα ρόλο έπαιξε η επιθυμία των Ελλήνων να πάρουν εκδίκηση από τους Πέρσες για τις απώλειες και τις καταστροφές που είχαν υποστεί κατά την διάρκεια των Περσικών Πολέμων (Kagan,2003).

Η Δηλιακή Συμμαχία, εκμεταλλεζόμενη τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η πρόσβαση στην θάλασσα, είχε επεκταθεί σε όλες τις παράκτιες και νησιωτικές ζώνες γύρω από το Αιγαίο Πέλαγος. Ως έδρα της συμμαχίας επιλέχθηκε το ιερό, για τους Ίωνες, νησί της Δήλου. Το κυκλαδίτικο αυτό νησί αποτελούσε τον τόπο όπου πραγματοποιούνταν οι

συγκεντρώσεις των συμμάχων και φυλάσσονταν το συμμαχικό ταμείο. Οι πόλεις που απάρτιζαν την συμμαχία ορκίζονταν να έχουν τους ίδιους φίλους και τους ίδιους εχθρούς και να είναι πιστές και προσηλωμένες στους Αθηναίους. Για να επισφραγίσουν τον όρκο τους και να δείξουν ότι τα φιλικά τους αισθήματα θα έχουν διάρκεια στον χρόνο, πετούσαν συμβολικά στην θάλασσα ράβδους σιδήρου. Αρχικά, η συμμαχία αποτελούνταν από εκατόν σαράντα περίπου πόλεις, χωρισμένες σε πέντε γεωγραφικές περιοχές: τον Ελλήσποντο, την Ιωνία, την Καρία, τη Θράκη και τα νησιά. Κάθε πόλη διατηρούσε την αυτονομία της και είχε ισότιμη συμμετοχή στην διαδικασία λήψης αποφάσεων της συμμαχίας. Επιπλέον, όλες οι συμμαχικές πόλεις ήταν υποχρεωμένες να συνεισφέρουν στο συμμαχικό ταμείο είτε με πολεμικά πλοία είτε με χρηματική εισφορά, με την πλειοψηφία να επιλέγει το δεύτερο, λόγω περιορισμένων οικονομικών δυνατοτήτων και έλλειψη πολεμικής παράδοσης. Ναυτικό προσέφεραν μόνο οι Κερκυραίοι, οι Χιώτες και οι Λέσβιοι, ενώ όλοι οι υπόλοιποι συνεισέφεραν με χρήματα και πεζικό. Ασφαλώς, οι Αθηναίοι προτιμούσαν την χρηματική συνεισφορά των συμμάχων τους, που τους επέτρεπε να διατηρούν τον ισχυρό τους στόλο, εξασφαλίζοντας έτσι την θαλάσσια κυριαρχία τους (Χρήστου,2022).

Το 454 π.Χ., με απόφαση των Αθηναίων, το συμμαχικό ταμείο μεταφέρθηκε στην πόλη τους, καθώς όπως υποστήριζαν, εκεί θα ήταν πιο ασφαλές. Η απόφαση αυτή ελήφθη μετά την ανεπιτυχή εκστρατεία κατά των Περσών στην Αίγυπτο το 460 π.Χ., καθώς υπήρχε πλέον ο φόβος των περσικών αντιποίνων. Πολλοί ήταν εκείνοι που λόγω του γεγονότος αυτού, διέβλεψαν το τέλος της ηγεμονίας των Αθηναίων, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι αποστασίες. Η Αθήνα όμως, έλαβε δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης αυτής, εγκαθιδρύοντας δημοκρατικές κυβερνήσεις και τοποθετώντας φρουρούς ή επιτρόπους, οι οποίοι επιτηρούσαν τους συμμάχους. Γενικά, οι Αθηναίοι επέβαλλαν αυστηρές κυρώσεις στους συμμάχους τους σε περιπτώσεις είτε αποστασίας είτε εγκατάλειψης της συμμαχίας, παραβιάζοντας ορισμένες φορές ακόμη και την αυτονομία αυτών (Φουράκης,2016).

Η μετακίνηση του συμμαχικού ταμείου στην Αθήνα, της επέτρεψε να έχει τον έλεγχο των συμμαχικών εισφορών και να χρησιμοποιεί τους πόρους αυτούς για την συντήρηση και την ενίσχυση του στόλου της. Αυτό οδήγησε στη μετατροπή της Δηλιακής Συμμαχίας σε ηγεμονία της Αθήνας. Συνεπώς, μέσω της στρατιωτικής αυτής συμμαχίας, η Αθήνα αύξησε σταδιακά την ναυτική της ισχύ, ώσπου έφτασε να έχει υπό τον απόλυτο έλεγχό της το Αιγαίο Πέλαγος (Φουράκης,2016).

11.2 ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Οι Σπαρτιάτες είχαν αναπτύξει ένα δίκτυο σταθερών συμμαχιών για την αποτελεσματική προστασία της πόλης τους. Ο συμμαχικός αυτός σχηματισμός, γνωστός ως «Πελοποννησιακή Συμμαχία», ιδρύθηκε τον 6^ο αι. π.Χ. και η δράση του περιοριζόταν στην περιοχή της Πελοποννήσου. Ουσιαστικά, επρόκειτο για μια ομοσπονδία, η οποία απαρτιζόταν από την Σπάρτη και από ένα σύνολο συμμαχικών πόλεων που συνδέονταν μαζί της με διμερείς συνθήκες. Οι στρατιωτικές δυνάμεις των συμμάχων ήταν υποχρεωμένες να τίθενται υπό σπαρτιατική διοίκηση κάθε φορά που υπήρχε ανάγκη. Επιπλέον, όλες οι πόλεις της συμμαχίας έπαιρναν όρκο να ακολουθούν την καθορισμένη από την σπαρτιατική ηγεσία εξωτερική πολιτική, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα την προστασία και την διατήρηση της αυτονομίας της δικής τους πόλης (Kagan,2003).

Το σύστημα λειτουργίας της Πελοποννησιακής Συμμαχίας βασίζονταν σε πρακτικές και όχι σε θεωρητικές αρχές. Οι Σπαρτιάτες παρείχαν βοήθεια στους συμμάχους τους, όταν αυτό εξυπηρετούσε τα συμφέροντά τους ή όταν δεν μπορούσαν να κάνουν διαφορετικά, ενώ απαιτούσαν την υποστήριξή τους σε περιπτώσεις ανάγκης. Πέρα από αυτό, η ολομέλεια της συμμαχίας συνεδρίαζε μόνο όταν και αν το επιθυμούσαν οι Σπαρτιάτες, και απ' ό,τι γνωρίζουμε, ελάχιστες τέτοιες συνεδριάσεις είχαν πραγματοποιηθεί (Kagan,2003).

Οι θεμελιώδεις κανόνες της συμμαχίας διαμορφώνονταν με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, όπως η στρατιωτική ισχύς, η πολιτική σταθερότητα και η γεωγραφική θέση, με τις συμμαχικές πόλεις να κατατάσσονται άτυπα σε τρεις κατηγορίες. Οι πόλεις της πρώτης κατηγορίας, όπως ο Φλιούντας και οι Ορνέες, ήταν μικρές και κοντινές πόλεις που μπορούσαν εύκολα να ελεγχθούν. Η δεύτερη κατηγορία περιελάμβανε ισχυρότερες πόλεις που ήταν πιο απομακρυσμένες, αλλά όχι αρκετά ώστε να αντισταθούν στην σπαρτιατική επιρροή, όπως η Ήλις, τα Μέγαρα και η Μαντίνεια. Τέλος, η Θήβα και η Κόρινθος ανήκαν σε μια τρίτη κατηγορία, ως πόλεις που ήταν τόσο ισχυρές και απομακρυσμένες που σπανίως υποτάσσονταν στα σπαρτιατικά συμφέροντα. (Kagan,2003).

Από την άλλη πλευρά, ανάμεσα στην Σπάρτη και την πόλη του Άργους, που βρισκόταν στα βορειοανατολικά της και δεν ήταν μέλος της Πελοποννησιακής Συμμαχίας, υπήρχε μια μακρά ιστορία εχθρότητας και πολεμικής αντιπαλότητας. Για τους Σπαρτιάτες, το Άργος αποτελούσε πηγή συνεχούς ανησυχίας, καθώς φοβόντουσαν το ενδεχόμενο

συνένωσης των Αργείων με άλλους εχθρούς τους, και πιο συγκεκριμένα, την υποστήριξη της εξέγερσης των ειλωτών. Οτιδήποτε απειλούσε την συνοχή της συμμαχίας ή την πιστή υποταγή κάποιου από τα μέλη της, αντιμετωπιζόταν από τους Σπαρτιάτες ως ένας δυνητικά θανάσιμος κίνδυνος (Κολιόπουλος,2005).

11.3 ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Κατά την ευρύτερη περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου δύο ήταν κυρίως οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στις συμμαχικές σχέσεις των εμπλεκόμενων πόλεων και που επηρέασαν την εξέλιξη των γεγονότων. Οι αλλαγές αυτές αφορούν τις περιπτώσεις της συμμαχίας της Κέρκυρας με την Αθήνα πριν την έναρξη του πολέμου και της αποστασίας της Λέσβου από την Δηλιακή Συμμαχία και την ένταξή της στην Πελοποννησιακή Συμμαχία (Χρήστου,2022).

Οι Κερκυραίοι, ανησυχώντας για τις πολεμικές προπαρασκευές των Κορινθίων και δεδομένου ότι δεν είχαν συνάψει συμμαχία με καμία άλλη πόλη της Ελλάδας, άρχισαν να επιδιώκουν την ένταξή τους στη Δηλιακή Συμμαχία. Όταν οι Κορίνθιοι ενημερώθηκαν για την εξέλιξη αυτή, έσπευσαν στην Αθήνα με σκοπό να αποτρέψουν αυτήν τη συμμαχία. Κατά την διάρκεια της συζήτησης στην Εκκλησία του δήμου και οι δύο πλευρές προέβαλαν τα επιχειρήματά τους . Οι Κερκυραίοι, αφού πρώτα τόνισαν τη σημασία της γεωγραφική τους θέσης και του ισχυρού τους στόλου, επιχείρησαν να πείσουν ότι μπορούν να προσφέρουν μια ολοκληρωμένη συμμαχία. Ενώ, όμως, αρχικά δήλωσαν μετανοημένοι για την πολιτική ουδετερότητας που ακολουθούσαν μέχρι τότε, στη συνέχεια την εκμεταλλεύτηκαν για να υποστηρίξουν ότι μπορούν να ενταχθούν σε οποιαδήποτε συμμαχία χωρίς να παραβιάζουν τις σπονδές των Αθηναίων με τους Σπαρτιάτες. Με τον τρόπο αυτό οι Κερκυραίοι ήθελαν να πείσουν τους Αθηναίους για την χρησιμότητα μιας συμμαχίας μαζί τους, σε μια σύγκρουση μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης που φαινόταν αναπόφευκτη. Συνεπώς, ο πόλεμος μεταξύ Κερκυραίων και Κορινθίων αποτελούσε το προστάδιο του Πελοποννησιακού Πολέμου και η Κόρινθος εχθρός τόσο της Αθήνας όσο και της Κέρκυρας (Χρήστου,2022).

Οι Κορίνθιοι προσπάθησαν να εμποδίσουν μια πιθανή συμμαχία μεταξύ Αθηναίων και Κερκυραίων που θα επηρέαζε αρνητικά την εξέλιξη του πολέμου. Τα επιχειρήματά τους βασίστηκαν στο γεγονός ότι η Κέρκυρα αποτελούσε κορινθιακή αποικία, και συνεπώς, κατά τη γνώμη τους, δεν υπήρχε λόγος να εμπλακεί η Αθήνα σε μια εσωτερική

διαμάχη. Επιπλέον, θεωρούσαν την πρόταση των Κερκυραίων για διαιτησία σχετικά με το ζήτημα της Επιδάμνου ως νομικά άκυρη, καθώς δεν υφίστατο ισότητα μεταξύ των διαδίκων. Επιπλέον, εξέφρασαν την άποψη ότι η προσέγγιση των Κερκυραίων προς τους Αθηναίους βασιζόταν περισσότερο σε προσωρινά οφέλη παρά σε αγνές προθέσεις. Για τους Κορίνθιους, μια ενδεχόμενη συμμαχία Κερκυραίων-Αθηναίων θα αντίκειτο στις σπονδές με τους Σπαρτιάτες, ενώ δεν φαινόταν να είναι πιθανός ένας πόλεμος μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης. Τέλος, υπογράμμισαν την υποχρέωση των Αθηναίων να ανταποδώσουν τη χάρη που οφείλουν στους Κορίνθιους για την ψήφο τους υπέρ της Αθήνας στην περίπτωση της τιμωρίας της Σάμου (Χρήστου,2022).

Οι Αθηναίοι, έχοντας ακούσει τις αντιπροσωπείες και πραγματοποιώντας δύο συνεδριάσεις στην Εκκλησία του δήμου, αρχικά αποδέχτηκαν τα επιχειρήματα των Κορινθίων, αλλά στη συνέχεια άλλαξαν γνώμη. Παρόλα αυτά, δεν προχώρησαν σε μια πραγματική συμμαχία με την Κέρκυρα. Αντίθετα, σύναψαν μια αμυντική συμμαχία που προέβλεπε την παροχή αμοιβαίας βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης των δύο πλευρών. Η απόφαση αυτή προέκυψε από την πεποίθηση ότι ο πόλεμος με τους Σπαρτιάτες δεν μπορούσε να αποφευχθεί. Οι Αθηναίοι δεν ήθελαν να αφήσουν τους Κερκυραίους χωρίς καμιά ελπίδα απέναντι στην Κόρινθο. Για τον λόγο αυτό και έχοντας κατά νου ότι αν ποτέ χρειαστεί να αντιμετωπίσουν σε μάχη αυτές τις ναυτικές πόλεις, θα ήταν προτιμότερο να τις βρουν αποδυναμωμένες, επεδίωκαν να δημιουργούν συνεχώς εντάσεις ανάμεσά τους (Χρήστου,2022).

Όσον αφορά τώρα την αποστασία της Λέσβου, αυτή έλαβε χώρα ενώ ο Πελοποννησιακός Πόλεμος βρισκόταν ήδη σε εξέλιξη, την περίοδο 428 – 427 π.Χ.. Κατά την έναρξη του πολέμου, η Χίος και η Μυτιλήνη ανήκαν στη Δηλιακή Συμμαχία, διατηρώντας μεγάλο βαθμό αυτονομίας από την Αθήνα. Η Μυτιλήνη αποτελούσε τη μεγαλύτερη πόλη-κράτος της Λέσβου και διέθετε ισχυρό ναυτικό και οικονομία που βασιζόταν στην άσκηση εμπορικών δραστηριοτήτων. Οι Αθηναίοι φοβόταν την πιθανή ένωση της Λέσβου υπό την ηγεσία της Μυτιλήνης. Επιπλέον, η Μυτιλήνη ήταν η μοναδική πόλη της συμμαχίας με ολιγαρχικό καθεστώς. Αποφασισμένη, λοιπόν, να επεκτείνει τον έλεγχό της και στις υπόλοιπες πόλεις της Λέσβου και αντιλαμβανόμενη ότι θα υποχρεωνόταν σύντομα να πληρώσει φόρο υποτέλειας στην συμμαχία, η Μυτιλήνη αποστάτησε από την Δηλιακή Συμμαχία. Έτσι, η Λέσβος εξεγέρθηκε εναντίον της Αθήνας, πράγμα που ήθελε να κάνει καιρό πριν αλλά δεν της το είχαν επιτρέψει οι Σπαρτιάτες (Kagan,2003).

Η πρεσβεία των Μυτιληναίων συναντήθηκε στην Ολυμπία με τους Σπαρτιάτες για να συζητήσουν την πρότασή τους για σύναψη συμμαχίας. Κατά την διάρκεια των συζητήσεων, οι Μυτιληναίοι, εξέφρασαν την αγανάκτησή τους για την μετατροπή της Δηλιακής Συμμαχίας σε αθηναϊκή ηγεμονία και υποστήριξαν ότι οι σχέσεις μεταξύ Αθηνών και Μυτιλήνης ήταν βασισμένες στον φόβο, και γι' αυτό πήραν την απόφαση να αποστατήσουν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Το δεύτερο σκέλος των θέσεων τους περιελάμβανε τα στρατιωτικά κέρδη που θα αποκόμιζε η Σπάρτη σε περίπτωση σύναψης συμμαχίας μαζί τους. Τελικά, οι Μυτιληναίοι έγιναν δεκτοί στην Πελοποννησιακή Συμμαχία, καθώς τα υπόλοιπα μέλη του συνασπισμού, έκριναν ότι τα πρακτικά οφέλη μιας τέτοιας κίνησης θα ήταν πολλά (Κυριακίδης,2003).

11.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΑΣ

Η στάση του Δαρείου Β' και των σατραπών της περσικής αυτοκρατορίας απέναντι στην Αθήνα και την Σπάρτη είχε καθοριστική επίδραση στην εξέλιξη του Πελοποννησιακού Πολέμου. Ο αποφασιστικός τρόπος με τον οποίο υποστήριξαν τους Σπαρτιάτες και του συμμάχους τους ήταν αυτός που έκρινε την έκβαση του πολέμου. Η τελική επιτυχία των Σπαρτιατών ήρθε όταν οι Πέρσες αποφάσισαν να παρέμβουν υπέρ τους. Αυτό συνέβη, αρχικά, ως αντίδραση στην υποστήριξη που προσέφεραν οι Αθηναίοι στον επαναστάτη Αμόργη και στην συνέχεια, στις επιτυχίες των Αθηναίων μετά το 410 π.Χ. (Κυριακίδης,2003).

Δεν είναι ξεκάθαρο εάν η πλευρά των Περσών κατά τη συμφωνία τους με τους Αθηναίους το 449 π.Χ βασίστηκε στην προσδοκία ότι μια μέρα οι δύο μεγαλύτεροι συμμαχικοί συνασπισμοί της Ελλάδας θα ανταγωνίζονταν και θα υπονόμευαν ο ένας τον άλλον. Ωστόσο, είναι σίγουρο ότι η συμφωνία αυτή δεν απέτρεψε τους Πέρσες από το να συνεχίσουν να επηρεάζουν τα ελληνικά πράγματα, κυρίως στον τομέα της πολιτικής, μέσω της παροχής οικονομικής υποστήριξης. Η άποψη ότι οι Πέρσες περίμεναν υπομονετικά την κατάλληλη συγκυρία ώστε να διευρύνουν την επιρροή τους στην περιοχή της δυτικής Μικράς Ασίας παρά τους όρους της Ειρήνης του Καλλία επιβεβαιώνεται από διάφορα γεγονότα, όπως από την στήριξη που προσέφερε ο Πισσούθνης στους αποστάτες Σαμίους το 440 π.Χ.. Παρ' όλα αυτά, δεν είναι δυνατόν να εξακριβωθεί αν οι σατράπες ενήργησαν αυτοβούλως σε αυτές τις περιπτώσεις ή αν είχαν παρακινηθεί από τον Πέρση βασιλιά (Θουκυδίδης,2011).

Πράγματι αυτή η πολιτική αποδείχθηκε επιτυχής, όταν η Σπάρτη και η Αθήνα άρχισαν να αναζητούν νέους συμμάχους, ώστε να είναι σε θέση να ελέγχουν η μία την

άλλη. Στην Ιστορία του Θουκυδίδη, και συγκεκριμένα στο χωρίο 2.67.1, αναφέρεται ότι το 430 π.Χ οι Σπαρτιάτες απέστειλαν αντιπροσωπεία στον Αρταξέρξη, με σκοπό να του ζητήσουν στρατιωτική και οικονομική βοήθεια, αλλά η αποστολή κατέληξε στα χέρια των Αθηναίων, και οι απεσταλμένοι θανατώθηκαν χωρίς δίκη. Ο Θουκυδίδης σε άλλο χωρίο αναφέρει και άλλες προσπάθειες προσέγγισης των Περσών από την πλευρά της Σπάρτης, με τον Αρταξέρξη να μην μπορεί να αποκωδικοποιήσει σωστά τις ενέργειες αυτές. Υπάρχει, επίσης, αναφορά για μια διπλωματική αποστολή των Αθηναίων, η οποία τελικά δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω θανάτου του Πέρση βασιλιά (Θουκυδίδης,2011).

Ωστόσο, η Περσία διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις συγκρούσεις μεταξύ των ελληνικών πόλεων, μόνο όταν οι Αθηναίοι παρενέβησαν, υποστηρίζοντας τον επαναστάτη Αμόργη το 413 π.Χ.. Οι συνεχείς προστριβές μεταξύ Αθηναίων και Περσών φαίνεται πως εξελισσόταν ταυτόχρονα με τις διπλωματικές προσπάθειες, φτάνοντας στο αποκορύφωμά τους, όταν μετά την συντριβή των Αθηναίων στη Σικελία, ο δρόμος ήταν πλέον ανοιχτός για τους Σπαρτιάτες, ώστε να υλοποιήσουν τα σχέδιά τους για μια θαλάσσια σύγκρουση στην περιοχή του Αιγαίου Πελάγους (Μπαντές,2021).

Το αποτέλεσμα ήταν, μετά από πρωτοβουλία του Αλκιβιάδη, να συνομολογηθεί το 412 π.Χ συνθήκη ανάμεσα στους Σπαρτιάτες και τον Τισσαφέρνη. Σύμφωνα με αυτή, οι Σπαρτιάτες αναγνώριζαν την περσική κυριαρχία στις ελληνικές πόλεις της Ιωνίας, ενώ παράλληλα ο Τισσαφέρνης δεσμευόταν να καταβάλλει τους μισθούς του πελοποννησιακού στόλου. Η συμφωνία αυτή οδήγησε στην νίκη των Σπαρτιατών, και, ταυτόχρονα, καθιστούσε τους Πέρσες ρυθμιστές της πολιτικής πραγματικότητας της Ελλάδας (Κυριακίδης,2003).

12. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

12.1 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Η στρατηγική της Αθήνας κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, υπό την ηγεσία του Περικλή, συνίστατο σε μια υψηλή στρατηγική αμυντικού χαρακτήρα, με στόχο τη διατήρηση του υφιστάμενου status quo και την αποτροπή αλλαγών από τον αντίπαλο που θα μπορούσαν να απειλήσουν τα συμφέροντά της. Πρόκειται για μια στρατηγική εξουθένωσης, η οποία επικεντρωνόταν στην οικονομική ισχύ της Αθήνας. Οι Αθηναίοι προσπάθησαν να πείσουν την αντίπαλη πλευρά ότι κάθε προσπάθεια αλλαγής του status

quo θα αποτύχαινε, καθώς διέθεταν ανίκητες στρατιωτικές δυνάμεις και επαρκείς πόρους για μακροχρόνια αντίσταση. Στο πλαίσιο αυτό, ο Περικλής ακολούθησε δύο βασικές στρατηγικές προσεγγίσεις: την απόρριψη του κατευνασμού και την αποφυγή της υπερεξάπλωσης. Όσον αφορά την απόρριψη του κατευνασμού, ο Περικλής αρνούνταν μονομερείς παραχωρήσεις που θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την αποφασιστικότητα και τη θέληση των Αθηναίων. Η διατήρηση της ισοτιμίας με τη Σπάρτη ήταν κρίσιμη, και ο Περικλής αντιλαμβανόταν ότι κάθε υποχώρηση θα μπορούσε να υπονομεύσει την ισοτιμία και να ενθαρρύνει νέες απαιτήσεις από τη Σπάρτη. Εξίσου σημαντική ήταν η αποφυγή της υπερεξάπλωσης. Ο Περικλής προειδοποιούσε για τον κίνδυνο της υπερβολικής δέσμευσης σε στόχους που υπερβαίνουν τους διαθέσιμους πόρους. Απέρριπτε την ιδέα εδαφικής επέκτασης και πρότεινε στους Αθηναίους να μην επιχειρήσουν να επεκτείνουν την κυριαρχία τους, προκειμένου να αποφύγουν πιθανή ταυτόχρονη σύγκρουση με τρίτη δύναμη (Platias&Koliopoulos,2010).

Από την άλλη πλευρά, η Σπάρτη επέλεξε να αντιμετωπίσει την Αθήνα υιοθετώντας μια στρατηγική εκμηδένισης. Αυτή η στρατηγική εκφραζόταν καταρχάς μέσω διπλωματικών πιέσεων, ενώ σε περίπτωση που αυτές αποδεικνύονταν ανεπαρκείς, προέβλεπε χερσαίες στρατιωτικές επεμβάσεις με στόχο την ολοκληρωτική καταστροφή της αθηναϊκής αυτοκρατορίας. Ωστόσο, η Σπάρτη αναγνώριζε ότι η πραγματοποίηση της στρατηγικής αυτής απαιτούσε στρατιωτική προετοιμασία και νέες συμμαχίες. Η έλλειψη επαρκών μέσων οδήγησε σε αναζήτηση πόρων αλλά και νέων συμμαχιών που θα υποστήριζαν την προσπάθεια της. Σημαντικό στοιχείο της στρατηγικής αυτής ήταν η πλήρης εξάλειψη των εχθρικών δυνάμεων τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα. Οι χερσαίες στρατιωτικές επεμβάσεις είχαν ως στόχο την εξασφάλιση απόλυτης κυριαρχίας, με τον έλεγχο της ξηράς να αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την υλοποίηση της στρατηγικής εκμηδένισης (Πλατιάς,2023).

Η Αθήνα και η Σπάρτη ανέπτυξαν διαφορετικές στρατηγικές που αντανακλούν όχι μόνο τις διαφορετικές προσεγγίσεις των δύο πόλεων στον αγώνα για κυριαρχία, αλλά και τις διαφορετικές φιλοσοφίες που καθοδηγούσαν τις επιλογές τους. Επιπλέον, η σύγκριση των δύο στρατηγικών αναδεικνύει την αντίθεση μεταξύ της αμυντικής και επιθετικής προσέγγισης. Η Αθήνα επικεντρώθηκε στη διατήρηση της υφιστάμενης ισορροπίας, ενώ η Σπάρτη προσπαθούσε να αφανίσει εντελώς τον αντίπαλο. Συνολικά, οι αποφάσεις και οι επιλογές κάθε πόλης αντανακλούν τις διαφορετικές τους αντιλήψεις για τη φύση του πολέμου και τους τρόπους αντιμετώπισής του.

12.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η στρατηγική που ακολούθησε η Σπάρτη στον Πελοποννησιακό Πόλεμο ήταν η στρατηγική της εκμηδένισης. Οι Σπαρτιάτες προσπαθούσαν για αρκετά χρόνια να επιτύχουν μια αποφασιστική σύγκρουση στην ξηρά, ενώ η προσέγγισή τους ήταν ίδια και στη θάλασσα, όταν αυτό κατέστη δυνατόν. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι Σπαρτιάτες, κατάφεραν να επιτύχουν κρίσιμες νίκες τόσο σε χερσαίες όσο και σε ναυτικές συγκρούσεις. Στην ξηρά, η Σπάρτη αναδείχθηκε νικήτρια στην κρίσιμη αναμέτρηση με τους Αργείους και τους συμμάχους τους στη Μαντίνεια το 418 π.Χ., ενισχύοντας έτσι την κυριαρχία της στην περιοχή της Πελοποννήσου. Ωστόσο, η πιο καθοριστική νίκη που οδήγησε και στην τελική επικράτηση της Σπάρτης στον πόλεμο, επιτεύχθηκε εναντίον των Αθηναίων στη θάλασσα, και συγκεκριμένα στους Αιγός Ποταμούς το 405 π.Χ. (Πλατιάς,2023).

Αντίθετα, οι Αθηναίοι, ακολουθώντας τη στρατηγική της εξουθένωσης, επεδίωκαν να μην εμπλακούν σε μια ανοιχτή σύγκρουση στην ξηρά και για το λόγο αυτό παρέμεναν αμυνόμενοι πίσω από τα τείχη της πόλης τους. Χρησιμοποιώντας την ναυτική τους ισχύ, απέτρεπαν τις αποστασίες των συμμάχων τους, ενώ ταυτόχρονα εξαπέλυαν ναυτικές αντεπιθέσεις διαβαθμισμένης έντασης εναντίον των Σπαρτιατών. Συγχρόνως, η πολιτική ευφυΐα του Περικλή εξασφάλιζε την εσωτερική νομιμοποίηση της στρατηγικής του. Ως αποτέλεσμα, συνειδητοποιώντας οι Σπαρτιάτες ότι δεν ήταν σε θέση να επικρατήσουν εναντίον της Αθήνας, εγκατέλειψαν τις προσπάθειές τους για εξάλειψη της αθηναϊκής αυτοκρατορίας και αποφάσισαν να προχωρήσουν στη σύναψη της Ειρήνης του Νικία (Platias&Koliopoulos,2010).

Η Αθήνα παρά την αρχική υπεροχή της στον στρατηγικό σχεδιασμό και το πλεονέκτημά της στον συσχετισμό της ισχύος, υπέστη μια απροσδόκητη ήττα. Η αιτία μπορεί να εντοπιστεί στην εσφαλμένη χρήση της στρατηγικής της εξουθένωσης, αντί για εκείνη της εκμηδένισης, γεγονός που φαίνεται ότι οφείλεται στην επιρροή που άσκησε ο Περικλής. Βέβαια, λαμβάνοντας υπόψη το σύστημα διακυβέρνησης και τις εσωτερικές δομές της Αθήνας, ίσως η επιλογή της στρατηγικής της εξουθένωσης να ήταν μονόδρομος γι' αυτήν. Η στρατηγική αυτή βασίστηκε σε ναυτικές εκστρατείες, ναυτικούς αποκλεισμούς, πολιορκίες καθώς και στην άσκηση οικονομικού ελέγχου. Ωστόσο, η αντίδραση της Σπάρτης, που υιοθέτησε τη στρατηγική εκμηδένισης, άλλαξε τον ρου του

πολέμου. Η Σπάρτη επιδίωξε την ολοκληρωτική καταστροφή της στρατιωτικής δύναμης του αντιπάλου, επιτυγχάνοντας αποφασιστικά αποτελέσματα. Η αλλαγή αυτή σηματοδότησε μια ανατροπή στην έκβαση του πολέμου για την Αθήνα (Χρήστου,2022).

Εν κατακλείδι, οι Αθηναίοι βρέθηκαν να χάνουν έναν πόλεμο, παρόλο που οι στρατηγικές επιλογές τους θα μπορούσαν να τους οδηγήσουν σε μια εύκολη νίκη, δεδομένου του ευνοϊκού γι αυτούς συσχετισμού δυνάμεων. Η αποτυχία τους οφείλεται ξεκάθαρα στα προβλήματα στρατηγικής που αντιμετώπισαν, με τις επιλογές τους να μην ανταποκρίνονται στις ανάγκες του πολέμου. Από την άλλη πλευρά, η Σπάρτη υιοθετώντας μια στρατηγική που της επέτρεπε να εκμεταλλευτεί τα δικά της πλεονεκτήματα και ταυτόχρονα να περιορίσει στο ελάχιστο τα πλεονεκτήματα του αντιπάλου της, κατάφερε να ανατρέψει τον δυσμενή γι' αυτήν συσχετισμό της ισχύος και να επιτύχει την ολοκληρωτική επικράτηση (Platias&Koliopoulos,2010).

12.3 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, λόγω του μεγάλου αριθμού των εμπλεκομένων, καθώς εκτός από την Αθήνα και την Σπάρτη που ήταν οι πρωταγωνιστές της σύγκρουσης συμμετείχαν και οι σύμμαχοι των δύο πόλεων, η διπλωματία και οι συμμαχικές σχέσεις διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο, επηρεάζοντας τις στρατηγικές αποφάσεις και την εξέλιξη των γεγονότων.

Και οι δύο πόλεις επεδίωκαν τη δημιουργία συμμαχιών, προσπαθώντας να απομονώσουν τον αντίπαλο και να αυξήσουν την δική τους δύναμη. Στο πλαίσιο αυτό, μέσω των διπλωματικών επαφών και της σύναψης συμφωνιών μεταξύ των πόλεων, διαμορφώθηκαν συμμαχίες οι οποίες επηρέασαν την ισορροπία των δυνάμεων και την εξέλιξη των συγκρούσεων. Επιπλέον, σε περιόδους κρίσης η διπλωματία έπαιξε κρίσιμο ρόλο στις προσπάθειες διαπραγμάτευσης και επίτευξης συνθηκών ειρήνης. Πόλεις που βρισκόταν σε αδιέξοδο επιχείρησαν να επιτύχουν συμφωνίες με τους αντιπάλους τους. Στις περιπτώσεις αυτές η διπλωματία προσπάθησε να διασφαλίσει την εξεύρεση λύσεων που θα έφερναν την ειρήνη και θα έδιναν ένα τέλος στην σύγκρουση. Παράλληλα, κατά την διάρκεια των περιόδων ανακωχής, η διπλωματία αποτέλεσε το μέσο για την επίλυση των διαφορών καθώς και για την συμμετοχή των εμπλεκόμενων πλευρών σε

διαπραγματεύσεις. Η διπλωματία χρησιμοποιήθηκε επίσης ως μέσο επιρροής για την εξασφάλιση της υποστήριξης ξένων δυνάμεων. Συμμαχίες με πόλεις εκτός του ελλαδικού χώρου ή ακόμη και με μεγάλα κράτη αποτέλεσαν τμήμα της στρατηγικής τόσο της Αθήνας όσο και της Σπάρτης. Τέλος, διπλωματία εξυπηρέτησε την ανάγκη για παροχή πληροφοριών και προπαγάνδα. Οι δύο πόλεις χρησιμοποίησαν διάφορες τακτικές για να δικαιολογήσουν τις επιθέσεις τους και να επηρεάσουν την κοινή γνώμη. Ωστόσο, παρά τις πολλές προσπάθειες για ειρήνη που έγιναν κατά την διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου, οι συμφωνίες που επιτεύχθηκαν ήταν προσωρινές και δεν μπόρεσαν να αποτρέψουν αυτή την μακροχρόνια και καταστροφική, και για τις δύο πόλεις, εμφύλια διαμάχη (Μπαντές,2021).

Εξίσου σημαντική στην εξέλιξη του πολέμου ήταν και η επίδραση των συμμαχιών. Ο σχηματισμός των δύο μεγάλων συμμαχιών, της Δηλιακής, με επικεφαλής την Αθήνα και της Πελοποννησιακής με επικεφαλής την Σπάρτη, διαμόρφωσε το πολιτικό και στρατηγικό πλαίσιο του πολέμου. Η οικονομική, στρατιωτική και πολιτική υποστήριξη που πρόσφεραν οι συμμαχίες αυτές, επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την έκβαση του πολέμου. Η Δηλιακή Συμμαχία έδωσε την δυνατότητα στην Αθήνα να διατηρήσει ισχυρό ναυτικό, ενώ η Πελοποννησιακή Συμμαχία παρείχε στην Σπάρτη τις απαραίτητες δυνάμεις για την διεξαγωγή χερσαίων επιχειρήσεων. Επιπλέον, η ύπαρξη αυτών των συμμαχιών δημιούργησε ένα διπολικό σύστημα στον ελληνικό κόσμο, με τις διάφορες πόλεις να τίθενται υπό την επιρροή και την ηγεμονία ενός από τους δύο βασικούς συνασπισμούς. Οι συμμαχικοί σχηματισμοί επηρέαζαν, επίσης, και τις προσπάθειες για διπλωματική επίλυση των συγκρούσεων. Συχνά, οι προσπάθειες για διαπραγματεύσεις και συμφωνίες αντανάκλουν τις εχθρικές σχέσεις ανάμεσα στις συμμαχίες και τις πόλεις που τις απάρτιζαν. Στο σημείο αυτό, πρέπει να επισημανθεί ότι το αποτέλεσμα του πολέμου διαμορφώθηκε από την σύναψη μιας συμμαχίας, οι Σπαρτιάτες μέσω της συμφωνίας τους με τους Πέρσες, κατάφεραν να εξασφαλίσουν την νίκη (Χρήστου,2022).

Συνοψίζοντας, η διπλωματία και η συμμαχίες ανέδειξαν τη σημασία της πολιτικής διαχείρισης σε έναν πόλεμο που εκτείνονταν για δεκαετίες. Η ικανότητα να διαπραγματευτούν και να διατηρηθούν συμφωνίες, αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για την εξέλιξη του Πελοποννησιακού Πολέμου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας σχετικά με την υψηλή στρατηγική της Αθήνας και της Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, με έμφαση στην διπλωματία και τις συμμαχίες, πραγματοποιήθηκε εις βάθος ανάλυση των στρατηγικών των δύο πόλεων, των διπλωματικών προσπαθειών για την επικράτηση της ειρήνης καθώς και των συμμαχιών που είχαν διαμορφωθεί την συγκεκριμένη περίοδο. Η ανάλυση αυτή είχε ως σκοπό αφενός την κατανόηση των στρατηγικών αποφάσεων των εμπλεκόμενων πλευρών, οι οποίες δεν επηρέασαν μόνο την εξέλιξη της συγκεκριμένης σύγκρουσης αλλά και την εξέλιξη ολόκληρου του αρχαίου ελληνικού κόσμου και αφετέρου την ανάδειξη της πολυπλοκότητας των διπλωματικών επαφών και των συμμαχικών σχέσεων. Παράλληλα, διερευνήθηκε ο ρόλος που έπαιζαν οι παράγοντες αυτοί στην διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος και την ανάδειξη του νικητή.

Συνοψίζοντας τα ευρήματα, διαπιστώνουμε ότι οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες παρά τις διαφορετικές φιλοσοφίες τους, οι οποίες αντανακλώνται στην υιοθέτηση δύο εκ διαμέτρου αντίθετων στρατηγικών, είχαν έναν κοινό στόχο: την προστασία των συμφερόντων τους και την διατήρηση της ηγεμονίας τους στον ελληνικό χώρο. Για να το πετύχουν αυτό, οι Αθηναίοι στηρίζονταν στην ναυτική τους ισχύ, την οποία αντλούσαν από την Δηλιακή Συμμαχία που τους ενίσχυε οικονομικά και στρατιωτικά.. Από την άλλη πλευρά, οι Σπαρτιάτες, επικεφαλής της Πελοποννησιακής Συμμαχίας, διέθεταν περιορισμένους πόρους και στήριζαν την ισχύ τους στις χερσαίες τους δυνάμεις. Ακριβώς αυτοί οι παράγοντες της ισχύος είναι που καθόρισαν την επιλογή της στρατηγικής της κάθε πλευράς, με την Αθήνα να υιοθετεί μια στρατηγική εξουθένωσης και την Σπάρτη μια στρατηγική εκμηδένισης. Ωστόσο, όπως αποδείχθηκε, παρόλο που ο συσχετισμός της ισχύος ήταν ξεκάθαρα υπέρ των Αθηναίων, αυτοί βρέθηκαν να χάνουν λόγω της εσφαλμένης στρατηγικής που ακολούθησαν.

Όσον αφορά τον τομέα της διπλωματίας και των συμμαχιών, διαπιστώνουμε ότι η διπλωματία και οι συμμαχίες αποτελούσαν αναπόσπαστα στοιχεία της στρατηγικής των πόλεων. Οι συμμαχίες παρείχαν το πλαίσιο για την οικονομική υποστήριξη, τη δημιουργία στρατηγικών σχεδίων και την διαμόρφωση της πολιτικής. Οι πόλεις, ενωμένες μέσω των συμμαχιών κατάφεραν να μεταβάλλουν την ισορροπία δυνάμεων του αρχαίου κόσμου. Ταυτόχρονα, μέσω της διπλωματίας έγινε προσπάθεια να αρχικά να αποφευχθεί η σύγκρουση και εν συνεχεία να επιτευχθεί ειρηνική επίλυση αυτής, αλλά δυστυχώς αυτό

δεν κατέστη δυνατόν πριν το τέλος του πολέμου. Αυτό μας δείχνει πόσο σύνθετες μπορούν να γίνουν οι σχέσεις σε συνθήκες πολέμου.

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της έρευνας διευρύνουν την κατανόησή μας για την στρατηγική σκέψη και την αναζήτηση της επιρροής και της επικράτησης. Πέραν όμως του πολεμικού πλαισίου, εμφανίζεται η σημασία της διπλωματίας και των συμμαχιών ως ισχυρά μέσα επιρροής και διαμόρφωσης του πολιτικού τοπίου. Επιπλέον, διανοίγονται νέες προοπτικές για εμβάθυνση σε θέματα όπως, ο ρόλος των περιφερειακών δυνάμεων στον πόλεμο, η ανάλυση των πολιτικών και οικονομικών επιπτώσεων των συνθηκών ειρήνης και η εξέλιξη των συμμαχιών μετά τον πόλεμο, ώστε να αναδειχθούν νέες διαστάσεις της πολιτικής και στρατηγικής σκέψης αυτών των μεγάλων πόλεων.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΦΡΑΦΙΑ

- ❖ Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015), Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία;, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- ❖ Θουκυδίδης. (2011), Ιστορία, Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις, μτφ Ν.Μ. Σκουτερόπουλος.
- ❖ Κολιόπουλος, Κ. (2008), Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- ❖ Κολιόπουλος, Κ. (2005), Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.), Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- ❖ Κουσκουβέλης, Η. (2004), Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- ❖ Κουσκουβέλης, Η. (1997), Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- ❖ Κουσκουβέλης, Η. (2015), Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- ❖ Κυριακίδης, Β. (2003), Πελοποννησιακός Πόλεμος, Αθήνα: Εκδόσεις Κυριακίδη Β.
- ❖ Μπαντές, Α. (2021), Ο Ξενοφώντας, τα Ελληνικά και η Διπλωματία του Πολέμου, Αθήνα: Εκδόσεις Άμμων.
- ❖ Παπαρρηγόπουλος, Κ. (1992), Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τόμος 4^{ος}), Αθήνα: Εκδόσεις Κάκτος.
- ❖ Παπασωτηρίου, Χ. (2000), Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- ❖ Παρασκευόπουλος, Ι. (1993), Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας, Αθήνα: Εκδόσεις Ιδιωτική Έκδοση.
- ❖ Πλατιάς, Α. (2023), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα: Εκδόσεις Εστία.
- ❖ Σταϊνχάουερ, Γ. (2000), Ο Πόλεμος στην Αρχαία Ελλάδα, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.
- ❖ Φουράκης, Π. (2016), Μέγα γαρ το της Θαλάσσης Κράτος, Αθήνα: Εκδόσεις Σμυρνιωτάκη.
- ❖ Χρήστου, Π. (2022), Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος ως Υπόδειγμα Σύγκρουσης, Αθήνα: Εκδόσεις ΟΤΑΝ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Baylis, J., Smith. S. &Owens, P. (2013), Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς πολιτικής, Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο, μτφ Ψευτέλη Ελένη και Κοτσύφου Ελένη.
- ❖ Bull, H. (2009), Η Άναρχη Κοινωνία, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, μτφ Στρούκου Ηράκλεια.
- ❖ Clausewitz, C. (1999), Περί του Πολέμου, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βανιάς, μτφ Ξεπούλια Νατάσα.
- ❖ Creswell, J. &Creswell, D. (2019), Σχεδιασμός Έρευνας, Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός, μτφ Βενετσάνου Φωτεινή.
- ❖ Hart, B. (1995), Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βανιάς, μτφ Γεωργαντάς Κωνσταντίνος.
- ❖ Hart, B. (1974), Strategy, Signet Publications.
- ❖ Heywood, A. (2013), Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, μτφ Φραγκονικολόπουλος Χρήστος. και Προέδρου Φίλιππος.
- ❖ Kagan, D. (2003), Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος, Αθήνα: Εκδόσεις Ωκεανίδα, μτφ Πηλαβάκης Νικόλαος.
- ❖ Mahan, A. (1987), The Influence of Sea Power Upon History 1660-1783, Dover Publications.
- ❖ Mason, J. (2011), Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας, Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο, μτφ Δημητριάδου Ελένη.
- ❖ Morgan, P. (1977), Deterrence: A Conceptual Analysis, SAGE Publications.
- ❖ Platias, A. & Koliopoulos, K. (2010), Thucydides on Strategy. Oxford University Press.
- ❖ Todd, S. (1996), Αθήνα και Σπάρτη, Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα, μτφ Φαράκλας Χρήστος.

